

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
Навчально-науковий інститут культури і мистецтв
Кафедра хорового диригування, вокалу та методики музичного навчання

Черепова Тетяна Федорівна

**РОЗВИТОК ЕСТРАДНОГО ВОКАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА В СУМСЬКІЙ
ОБЛАСТІ**

Спеціальність: 025 Музичне мистецтво

Галузь знань: 02 Культура і мистецтво

Кваліфікаційна робота
на здобуття освітнього ступеню магістра

Науковий керівник

_____ Н.А. Фоломєєва,
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри хорового диригування,
вокалу та методики музичного навчання

«____» _____ 2021 року

Виконавець

_____ Т.Ф. Черепова

«____» _____ 2021 року

Суми 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ЕСТРАДНОГО ВОКАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА В СУМСЬКІЙ ОБЛАСТІ	7
1.1. Виникнення і розвиток естрадного вокального мистецтва	7
1.2. Сутність та особливості естрадного вокального мистецтва	12
1.3. Вплив естрадного вокального мистецтва на розвиток сучасного суспільства	18
Висновки до розділу 1	28
РОЗДІЛ 2. РЕТРОСПЕКТИВА ТА УМОВИ РОЗВИТКУ ЕСТРАДНОГО ВОКАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА В СУМСЬКІЙ ОБЛАСТІ	30
2.1 Стан розвитку естрадного вокального мистецтва в Сумській області .	30
2.2 Самодіяльна художня творчість як провідна умова розвитку естрадного вокального мистецтва в Сумській області	39
2.3 Особливості розвитку естрадного вокального мистецтва в Сумській області	53
Висновки до розділу 2.	67
ВИСНОВКИ	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	72
ДОДАТКИ	79

ВСТУП

Актуальність теми. Життя сучасної людини багатогранне і різноманітне у своїх проявах. Від того, як відпочиває людина, багато в чому залежить її самопочуття, здоров'я і, в кінцевому рахунку, її працездатність. Високий ритм життя, потік вражень і різноманітної інформації здійснюють прямий вплив і на характер відпочинку, спосіб використання вільного часу, на смаки і потреби людей, їх естетичні запити. Тому серед важливих елементів дозвілля істотне місце займає аматорська художня творчість. Для такого роду занять завжди знайдеться місце в школах, середніх і вищих навчальних закладах, на підприємствах, в Палацах і Будинках культури, в сільських клубах тощо.

Потреба у спілкуванні, самовираженні, прагнення брати участь у суспільному житті, бажання долучитися до мистецтва, спонукає безліч людей різного віку брати участь у самодіяльності. Художня самодіяльна творчість різноманітна, кожен може обрати той вид, який йому до душі. Багатьом близькі заняття у вокальному колективі.

Основне завдання естрадного вокального мистецтва в Сумській області полягає в розвитку соціальної активності і творчого потенціалу особистості, організації різноманітних форм дозвілля і відпочинку, створення умов повної самореалізації в сфері дозвілля.

Одним із оптимальних шляхів вирішення проблем естетичного розвитку особистості є широке впровадження виховних методик, заснованих на об'єднанні декількох мистецьких складових. Естрадне вокальне мистецтво, що акумулює широкий спектр художніх засобів виразності та різноманітних складових мистецтв, містить значні можливості естетичного впливу на особистість та розвитку її художньо-естетичних компетенцій. Тому цей різновид художньо-виховної роботи відіграє особливо суттєву роль у роботі зі здобувачами вищої освіти. Ефективність використання художньо-творчих ресурсів знаходиться у безпосередній залежності від якості керівництва цим творчим процесом. Отже, художньо-виховна робота в педагогічних закладах

освіти засобами естрадного вокального мистецтва набуває особливого значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Естрадне вокальне мистецтво, популярна естрадна музика досліджувалися музикознавцями, філософами, соціологами, педагогами, психологами тощо. Серед відомих дослідників естрадного вокального мистецтва слід назвати А. Болгарського, Б. Бриліна, Н. Коваленко, В. Кузнєцова, які розглядають переважно функціонування вокально-інструментальних ансамблів, естетичне виховання їх учасників. Готовність здобувачів вищої освіти до естетичної оцінки популярної естрадної музики аналізує О. Оленін, музично-естетичне виховання здобувачів освіти засобами сучасної популярної музики розкриває О. Сапожнік; естрадного вокально-інструментального мистецтва – А. Большаков, В. Кузнєцов. Технологію виховання особистості засобами естрадного вокального мистецтва розробила Н. Фоломєєва. Різноманітні аспекти використання вокальної педагогіки у становленні та розвитку естрадного вокального мистецтва розкрито у наукових дослідженнях В. Абрамяна, Н. Базилевич, Л. Дубини, Ю. Єлісовенка, І. Зязюна, Н. Миропольської, С. Соломахи. У сучасній теорії естетичного виховання великого значення набувають проблеми поліхудожнього виховання молоді, представлені у роботах О. Бузової, Л. Масол, О. Шевнюк, Б. Юсова.

Питанням застосування естрадного вокального мистецтва у естетичному вихованні молоді присвячено науково-методичні розробки Т. Борисової, Т. Гризоголазової, О. Комаровської, О. Хижної, Л. Хлебнікової.

Дослідження щодо розвитку естрадного вокального мистецтва в Сумській області наразі відсутні. Досі не окреслені концептуальні засади, не з'ясовані методичні механізми, не досліджені ретроспективи та умови розвитку естрадного вокального мистецтва у Сумській області. Соціально-педагогічна значущість проблеми та недостатність наукової розробки проблеми дали підстави для визначення теми дослідження: *«Розвиток естрадного вокального мистецтва у Сумській області»*.

Мета і завдання дослідження.

Мета роботи полягає обґрунтуванні сутності естрадного вокального мистецтва та особливостей його розвитку в Сумській області.

Для досягнення поставленої мети необхідно реалізувати такі *завдання*:

1) конкретизувати виникнення та розвиток естрадного вокального мистецтва у історичній ретроспективі;

2) визначити сутність та особливості естрадного вокального мистецтва та виявити вплив естрадного вокального мистецтва на розвиток сучасного суспільства;

3) схарактеризувати стан розвитку естрадного вокального мистецтва в Сумській області;

4) висвітлити самодіяльну художню творчість як провідну умову розвитку естрадного вокального мистецтва в Сумській області та обґрунтувати особливості розвитку естрадного вокального мистецтва в Сумській області.

Об'єкт роботи – естрадне вокальне мистецтво в Сумській області.

Предмет роботи – особливості розвитку естрадного вокального мистецтва в Сумській області.

Матеріали та методи дослідження. Для досягнення мети і вирішення завдань було використано комплекс таких взаємопов'язаних *методів дослідження*: порівняльний, індуктивний, дедуктивний, синтез і аналіз наукових джерел з теми дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що у ньому:

– актуалізовано проблему розвитку естрадного вокального мистецтва в Сумській області;

– уточнено сутність понять «естрада», «естрадне вокальне мистецтво»;

– визначено особливості розвитку естрадного вокального мистецтва в Сумській області.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у збагаченні і розширенні наукових уявлень щодо особливостей розвитку

естрадного вокального мистецтва в Сумській області; методики впровадження естрадного вокального мистецтва до поліхудожнього виховання молоді. Матеріали кваліфікаційної роботи можуть бути використані у процесі підготовки хорових, вокальних колективів при Палацах культури та молоді, а також як основа для подальних досліджень у оркестреному напрямку.

Апробація результатів та публікації. Основні положення, результати та висновки дослідження доповідались на III Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми мистецько-педагогічної освіти: здобутки, реалії та перспективи» (24-25 березня 2021 року, м. Суми).

Матеріали дослідження висвітлені у публікаціях:

1. Фоломєєва Н. А. Черепова Т. Ф. Розвиток естрадного вокального мистецтва Сумської області кінця XX – початку XIX століть. *Мистецькі пошуки: збірка наукових праць*. Суми: ФОП Цьома С. П., 2021. Вип. 1 (13). С. 282–286.

2. Черепова Т.Ф. Розвиток естрадного вокального мистецтва в Сумській області. Тези доповіді на III-й Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми мистецько-педагогічної освіти: здобутки, реалії та перспективи» Розвиток естрадного вокального мистецтва в Сумській області (24-25 березня 2021 р., м. Суми, Україна).

Структура та обсяг роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, шести підрозділів, висновків до розділів, висновків, списку використаних джерел (81 одиниця), додатків (11 одиниць). Основний текст роботи викладено на 71 сторінці. Загальний обсяг роботи – 87 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ЕСТРАДНОГО ВОКАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА В СУМСЬКІЙ ОБЛАСТІ

1.1. Виникнення і розвиток естрадного вокального мистецтва.

Усвідомлення сутності явищ сучасного вокального естрадного мистецтва, ролі і значення піснетворчості в українській музичній культурі, вимагає звернення до її витоків, або, кажучи словами Л. Тихвінської, «воскресіння історичної пам'яті вокального естрадного мистецтва» [64, с. 54]. Еволюція жанру вітчизняної естрадної пісні знайшла досить докладне висвітлення в музикознавчих дослідженнях. Генеза відчизняної естради представлена в роботах М. Агіна, Я. Глушакова, Ю. Дмитрієва, М. Зільбербрандта, О. Іллічова, В. Кузнєцова, Є. Кузнєцова, Е. Уварової, А. Цукера, П. Шаболтая і інших.

Естрадному мистецтву властиві такі якості, як відкритість, лаконізм, імпровізація, святковість, оригінальність, видовищність.

Розвиваючись, як мистецтво святкового дозвілля, естрада завжди прагнула до незвичності і різноманітності. Саме відчуття святковості створювалося за рахунок зовнішньої видовищності, гри світла, зміни живописних декорацій, зміни форми сценічного майданчика тощо.

Естрада – окремий вид мистецтва, який знайшов самостійність лише в кінці XIX століття. І як у всього іншого у неї є своя історія [3, с. 3].

Почалася вона зі скоморохів у Київській Русі та жонглерів у Франції. Ці артисти мали безліч талантів: співали, танцювали, дресирували тварин, показували чудеса акробатики і просто чудово жартували. Їх головний прийом полягав у тому, щоб зробити публіку співучасником дійства: з нею активно спілкуватися, над нею всіляко жартували.

Крім того, естрада бере свій початок і в балаганних видовищах – у виступах досвідчених артистів – клоунів, наїзників, атлетів і борців, людей-феноменів. Останні, до речі, стали ніби проміжною ланкою між ярмарковими видовищами і естрадою [79, с. 269].

Естрадне виконавство сягає своїм корінням в античне минуле. Зародившись в Західній Європі, у вітчизняній культурі воно почало формуватися значно пізніше, отримавши при цьому національне забарвлення [63, с. 102]. Наступними кроками її становлення можна назвати вокальні зали («вокзали») і відкриті літні театри XVIII-першої половини XIX століття, де вперше зі сцени почали звучати романси і народні пісні. Вісником виникнення естрадного мистецтва в Україні, безумовно, слід вважати часи Петра I, чий реформи спричинили виникнення в країні нових форм світського життя, розвиток культури, розваг – проведення балів, ассамблей, відкриття перших театрів, формування традиції любительського музикування [2, с. 51].

Вокальне естрадне мистецтво двох перших третин XIX століття не позиціонувалася як суто «академічне» або «естрадне». Одним з критеріїв естрадної музики широкої популярності можна вважати естрадні вокальні твори, в якості концертного репертуару естради цього часу можна розглядати безліч класичних творів пісенно-романсового жанру (побутових романсів і пісень), що мали широку популярність: це циганські пісні і романси, ямщицькі пісні, романтизовані варіанти народних пісень, «жорстокий» романс, вальси-романси тощо.

Естрадою для їх виконання ставали і престижні дворянські салони, і поміщицькі садиби, і театральні підмости, і ресторани. Так, наприклад, відомий вислів сучасника про романс А. Варламова «Червоний сарафан», який «зробив фурор і співався скрізь і всіма, тобто, став спільною піснею різних народів [4, с. 14]. Одночасно з цим серед професійних вокалістів, основною сферою музичної діяльності яких, звичайно, була оперна сцена, починає виокремлюватися коло співаків, популярність яких, була не менше значною, ніж слава корифеїв опери. Чимало великих майстрів того часу зверталася до виконання вокальних мініатюр, створюючи справжні шедеври українського музичного виконавства [73, с. 183].

Продовжується формування жанрів естрадного мистецтва, естрадного вокального мистецтва зокрема, на основі народної творчості: народні масові

свята та ігри; ліричні та жартівливі пісні; кобзарські думи; театралізовані народні вистави. В цей час кристалізуються витoki українського театру. З'являється Вертеп як вид народного розважального видовища та Шкільна драма як «інтелектуальне» видовище для обраної публіки. Створюються сюжети шкільної драми та її драматургія.

В той же час, дослідники називають другу половину XIX століття періодом становлення професійної естради в Україні, коли її основні жанри (пісня, романс, куплети) почали відокремлюватися в самостійну гілку сценічного мистецтва – так відбувався розрив між музикою «серйозною» і «легкою». В останню третину XIX століття в музичній критиці почав затверджуватися і сам термін «естрада».

В цілому можна говорити про інтенсивне формування в період кінця XIX – початку XX століття різноманітних (нехай і не завжди художньо рівноцінних) жанрів музичної естради, про активні пошуки і експерименти в цьому відмінному від академічної музичної культури, напрямку. У своєму дослідженні Я. Глушаков пов'язує розвиток музичних жанрів публічно-розважального напрямку межі століть, в тому числі, з усвідомленням «художньої елітою» соціокомунікативної суті музичного мистецтва, необхідністю створення доступного і суспільно значимого мистецтва [17, с. 17-18].

Починаючи з 1930-х років почалося формування радянської пісенно-естрадної культури принципово іншого змісту: переосмислення змістовних функції жанру пісні, істотна трансформація її музично-поетичного образу, зміна соціального статусу естрадної пісні, висування цілого ряду талановитих композиторів піснярів і плеяди співаків, стараннями яких пісня стала дійсно народним надбанням [64, с. 78]. Разом з тим, в сучасному естрадному музикознавстві (Л. Тихвинська, П. Шаболтай і інші) звертається увага як на негативні аспекти періоду 1920-30-х років, так і на присутність в естрадній творчості течій, протилежних офіційномк трактуванню нової радянської пісні: змінилася «до невпізнання» естрада «не вся, чи не цілком підкорилося новій

історичній ситуації, новому соціальному замовленню» [46]. Ця, незважаючи ні на що, естрада, яка дивом вижила, чиє коріння сягає у свої давні витoki, естрада органічна, заразливо весела, дарувала людям трохи радості в короткі моменти перепочинку від турбот і страху, від тягот життя, продовжувала існувати в усі роки радянської влади» [75, с. 7].

Самобутність масової пісні як явища визначається не тільки високою роллю ідеології в спрямованості розвитку музичного мистецтва (особливо в другій третині минулого століття), але і появою нових умов побутування піснетворчості [17, с. 9]. Перш за все, це поширення кіномузики – розквіт творчості багатьох композиторів-піснярів пов'язаний саме з кінематографом. Велику роль в пропаганді радянської пісні зіграв і розвиток нових технічних засобів масової комунікації – спочатку це було радіо, а з кінця 1950-х років – телебачення. Певну роль в даному процесі зіграло і зростання виробництва таких аналогових носіїв звукової інформації, як грамофонні, і, пізніше, вінілові платівки. Масова пісня отримала і нові форми соціокультурного втілення – до сольного і ансамблевого виконавства додалися хорова творчість, музично-хореографічні композиції, створення ансамблів пісні і танцю, виконання пісень під час походів і демонстрацій, розвиток художньої самодіяльності тощо.

Отже, важливим чинником плідного розвитку масового естрадного пісенного жанру в нашій країні протягом багатьох десятиліть була наявність державної підтримки цього виду музичного мистецтва [78, с. 33]. Зворотною стороною виступала наявність жорсткого нагляду як за змістом вокальних творів, так і за їх сценічним втіленням. Однак сучасні реалії пісенної естради іноді народжують висловлювання про необхідність певного контролю в цій сфері публічної музичної творчості.

В середині XX століття нарівні з патріотичною масовою піснею, поступово зайняли своє місце в естрадній музиці і інші пісенні жанри. Наше музичне життя опинилося під впливом нових для України музично-стильових напрямків і форм естрадної піснетворчості (джаз, поп-і рок-музика та інші) [59, с. 151]. З причини запозичення зарубіжних форм і жанрів естрадного

виконавства, розширення спектра технічних можливостей (перш за все, настання в кінці 1950-х років «Ери телебачення»), вітчизняна естрадна музика переживає корінні перетворення. Під напором музичних субкультур, що сформувалися і розвинулися, масова патріотична пісня поступилася своїми провідними позиціями. Це спричинило як і на зарубіжних підмостках, появу на українській музичній сцені «плюралізму субкультур», за визначенням В. Холопової [69, с. 401].

До актуальних проблем побутування вокального естрадного мистецтва в наші дні можна також віднести і труднощі здійснення його жанрової класифікації, що частково пов'язано з тим, що становлення і розвиток вокального мистецтва естради триває [71, с. 55-56]. Сучасна естрадна пісенна культура являє собою полістилістичне і поліжанрове явище: «Величезний звуковий масив неоднорідний, розшаровується на пласти, що утворюють своєрідну піраміду, біля підніжжя якої розкинулася музична рутинна, комерційна, а на вершині сконцентровані найвищі досягнення масової музики, її найбільш творчі форми» [17, с. 54].

Так, І. Маєвська в статті, присвяченій методології аналізу вокального естрадного мистецтва, позначає також проблему «відсутності професійного музикознавчого аналізу сучасної естрадної пісні, який повинен охоплювати проблеми жанрової класифікації (народження нових, відмирання або трансформацію старих жанрів, жанрової модуляції, жанрового стилю); індивідуального композиторського і виконавського стилів, особливостей музичної мови, формоутворення, тематизму, закономірностей драматургії; інтерпретації музичного тексту, пов'язаного з проблемою аранжування і нового ставлення до авторства сучасної естрадної пісні» [17, с. 64-65]. Автор цілком справедливо закликає до того, що «традиційні принципи аналізу академічної музики повинні бути перенесені і адаптовані до музики естрадної» [17, с. 65].

Отже, витоки виникнення вокального естрадного мистецтва виявляються в декількох попередніх століттях. Жанрова специфіка естрадної пісні визначалася розвитком як фольклорного, так і академічного напрямів

піснетворчості. На еволюцію жанру укарїнської естрадної пісні впливали численні і різноманітні чинники історії, в кожен період якої (особливо це характерно для ХХ століття) вокальне естрадне мистецтво знаходилося в рамках специфічного комплексу соціальних обставин. З урахуванням різного роду значущих соціальних процесів у вітчизні і за кордоном стало можливим формування національної пісенно-естрадної культури якісно нового рівня. Зусиллями талановитих композиторів-піснярів і плеяди вокальних виконавців ХХ століття вокальне естрадне мистецтво стало в Україні дійсно народним надбанням.

1.2. Сутність та особливості естрадного вокального мистецтва.

Для того, щоб дослідити сутність та особливості естрадного мистецтва необхідно, на нашу думку, з'ясувати походження і зміст дефініцій «естрада», «естрадне мистецтво», «естрадне вокальне мистецтво».

Двадцяте століття називають століттям естради, дев'ятнадцяте – століттям літератури, а епоху Відродження – золотим століттям образотворчого мистецтва. Ці визначення вказують не стільки на популярність того чи іншого виду творчості, скільки про його можливість точно відобразити світосприйняття епохи, її духовні цінності, надії та ілюзії. Здавалось би, естрада – наймолодший з видів мистецтва, але нове, як відомо не з'являється на порожньому місці. І своїм корінням все нове йде далеко у минулі століття.

Аристократія жила поряд з простим народом, для якого були однаково недосяжні як мова аристократії – латина («чернь» розмовляла змішаною італійсько-французькою), так і елітарна класична музика [33, с. 29]. Історичні витоки естрадного мистецтва ми більш детально розглянули у першому підрозділі нашого дослідження

У даному другому підрозділі ми з'ясуємо походження і зміст дефініцій «естрада», «естрадне мистецтво», «естрадне вокальне мистецтво».

Так, у енциклопедичній літературі «*естрада*» (від фр. *estrade*, «*поміст*») – термін радянської фразеології в мистецтвознавстві в епоху Радянського Союзу, який поряд з терміном «художня самодіяльність» застосовувався для означення офіційного (носив яскраво виражений ідеологічний характер і мав монополістичний спосіб організації в умовах закритого суспільства) шоу-бізнесу з врахуванням офіційного радянського способу життя і офіційної радянської культури та політики [2, с. 301].

Термін «*естрада*» (фр. *Estrade*, від лат. *Stratum*) тлумачиться у двох значеннях: як підмостки для концертних виступів та як вид сценічного мистецтва, що поєднує різноманітні форми виконавської творчості (вокальну, інструментальну, художнє читання, спів, хореографію, циркові номери тощо [23, с.79].

«Сучасний словник – довідник з мистецтва» визначає «*естрадне мистецтво*» як мистецтво малих форм. Жорсткий регламент часу (тривалість номера не більше 10 хвилин) змушує відмовитись від довгої експозиції, зумовлює гостроту конфлікту, створення ефективних пропозицій для миттєвого зацікавлення глядачів [23, с. 786-787].

«Естрада: ХХ століття» тлумачить поняття «*естрадне мистецтво*» як багатожанрове сценічне мистецтво, зорієнтоване переважно на масове сприйняття, для якого характерні: прямий, безпосередній «інтимний» контакт з публікою, «відкритість» майстерності, здатність до миттєвого перевтілення, яскрава індивідуальність, внутрішня енергетика [80, с. 684-685].

Естрадне вокальне мистецтво своїм корінням проростає в античний або первіснообщинний світ, є демократичним мистецтвом, яке сприймається всіма категоріями глядачів-слухачів. Основними ознаками естрадності С. Клітін називає відкритість, відвертість взаємодії виконавця та публіки, всебічний лаконізм [32, с. 24], святковість [42, с. 21]. Естрадні вокальні жанри приваблюють легкістю сприйняття за рахунок спрощення структури твору, полегшення змісту та форми відкритого, взаємного спілкування виконавців і публіки. Естрадному вокальному мистецтву притаманне переважання

виконавської імпровізаційності, яке також враховує особливість приміщення для виступу, склад аудиторії, загальний настрій оточуючих [42, с. 16-17]. В естрадному вокальному мистецтві, на думку В. Кузнецова, значну роль відіграє зовнішнє оформлення номера – освітлення, костюми, колір, кіно, слайди, світломузика, мізансцени, декорації, реквізит [37, с. 106].

В значенні «музично-драматичне мистецтво, пов'язане з виконанням невеликих творів; мистецтво малих форм» в українську мову запозичено з російської, де воно вперше виникло. Термін «естрада» не є міжнародним і однозначним. Поняття «естрада» існувало в СРСР і існує на пострадянському просторі. Термін виник у мистецтвознавстві на межі XIX-XX століть і об'єднав всі види мистецтв жанрів, що легко сприймаються [60, с. 167].

Таким чином, шоу-бізнес починаючи із середини 1980-х років замінив поняття «естрада», хоча і донині ці два терміни ще вживаються в мистецтвознавстві. Аби не порушувати певну традиційність стосовно терміна «естрада», опис усіх подій до середини 80-х років будемо розглядати під кутом зору «естрадності».

Узагальнюючи вищесказане, ми вважаємо, що «естрада» – це багатожанровий вид мистецтва, що поєднує в собі елементи театрального, музичного, циркового видовищ. Отже, «естрада» – це різновид особливого сценічного мистецтва, узагальююче, родове, групове поняття для певних пов'язаних сутностей, і може розглядатися як окремий жанр так і синтез жанрів: спів, танець, оригінальний виступ, клоунада, циркове мистецтво, ілюзійнізм, що може бути описано в радянських рамках інтерпретації як «концертно-видовищні виступи» – драматичне мистецтво та легка популярна або академічна музика. У «концертно-видовищних виступах» брали участь «естрадні артисти».

Доцільно схарактеризувати, що являє собою *сучасна естрада*. В точному перекладі з латини – естрада – це помост, підлога. Ми називаємо естрадою відкритий концертний майданчик, який припіднятий над землею, або над рядами глядацьких крісел. Сцена, на відміну від естради являє собою закритий

з трьох сторін концертний майданчик. Отже, естрада – це, перш за все, відкритість. Відкритість всього – акторського мистецтва, принципів зовнішнього оформлення, способів спілкування з публікою.

Естрадне мистецтво – синтетичне мистецтво. Естрадна вистава (концерт) складається з окремих номерів (творів) різних жанрів (пісня, танець, сатиричний памфлет, пантоміма, ілюзія тощо) [59, с. 42]. В створенні естрадних номерів бере участь багато людей. Це поети, композитори, аранжувальники, звуко- і світлорежисери та оператори, костюмери і техніки, і, звичайно ж, артисти-виконавці. Вони безпосередньо спілкуються з глядачем. Від їх таланту і майстерності найбільше залежить успіх праці всіх учасників цього складного процесу.

У довідниковій літературі поняття *«естрадне вокальне мистецтво»* розглядається як: специфічний вид сценічного мистецтва; сукупність жанрів мистецтва вокального спрямування; соціокультурне явище [56, с. 51]. *Ми вважаємо*, що нині за загальне поняття, що об'єднує всі різновиди вокального мистецтва, легко сприйманих жанрів, швидше за все слід прийняти *«естрадне вокальне мистецтво»*, яке вже більше ста років використовується у вітчизняному мистецтвознавстві. Існує воно і в ряді інших країн. *Естрадне-вокальне мистецтво має свою специфіку*, зумовлену організацією музичної діяльності, що передбачає вільне володіння співацьким голосом, знання стильових різновидів популярної музики (класичної, естрадної, народної), високу сценічну культуру.

Звичайно, найпоширенішим різновидом естрадного мистецтва є естрадне вокальне мистецтво. Найбільш поширеним жанром естрадного вокального мистецтва є пісня. Роль естрадного вокального мистецтва в культурі ХХ століття найбільш яскраво виявилась після Другої світової війни (1939-1945 рр.) [40, с. 49]. Ніколи раніше потреба людей в мистецтві не була такою гострою. Музичні стилі, жанри і напрями входили в життя всіх без винятку поколінь, національностей та прошарків суспільства. Місцем проведення концертів і музичних вистав стали не тільки жорсткі рамки оперних театрів чи

концертних залів, але і стадіони, міські площі, монументальні пам'ятки архітектури, в яких можна зібрати десятки тисяч глядачів [65, с. 174]. А завдяки сучасній техніці аудіо- і відеозапису спілкування з музикою стало можливим в практично будб-яких умовах.

Сучасна класична музика, джаз і рок, фольклор – три головні гілки музичної культури другої половини XX століття. Важливою сферою музичного життя цього періоду стала і поп-музика – складний комплекс популярних музичних напрямів і індустрії естрадного вокального мистецтва [28, с. 42]. У класики, джазу і року є спільний корінь – традиції фольклору. Народна музика незмінно підтримувала творчі пошуки професійних музикантів, хоча самі вони не завжди це усвідомлювали. Композитори XIX століття працювали в основному з міським фольклором, що досить часто вже пройшов професійну обробку. XX століття відкрило сільську народну музику, її драматизм і незвичну гостроту звучання, що одночасно і лякала, і заворжувала. Система мислення, виявлена у старовинному фольклорі, була співзвучною трагічному духовному досвіду сучасної людини [28, с. 43].

Естрадне вокальне мистецтво в усіх своїх формах є зараз одним із найпоширеніших різновидів мистецтва. Воно відрізняється своїм різноманіттям. Виступи ансамблів легкої музики, концерти естрадних співаків, збірні різножанрові концертні програми, спектаклі естрадних театрів привертають до себе увагу багатомільйонної аудиторії. Радіо та телебачення також широко використовують у своїх передачах естрадні вокальні жанри [38, с. 112]. Велика кількість естрадних творів фіксується у аудіозапису. Завдяки каналам масової комунікації, естрадне вокальне мистецтво почало «транспортуватися» по всій планеті.

Естрадне вокальне мистецтво складалося в різних соціальних і національних співтовариствах. Достатньо сказати про те, що і сам термін «естрадне вокальне мистецтво» не є міжнародним і однозначним [28, с. 45]. Досить часто явища мистецтва, що містять в собі естрадний вокальний початок (або, інакше кажучи, естрадність), називають по імені найпоширенішого в даній

країні або групі країн виду або жанру – мюзик-холлом, вар'єте, бурлеском. Навіть за наявності паралельно існуючих декількох явищ естрадного характеру ці форми (види, жанри) не мають загального найменування, що їх об'єднує.

У кожному музично-художньому явищі, до якого б жанру або пласту воно не належало, завжди первинний аспект професіоналізм, якість репертуару, а ще в більшій мірі – виконавська подача. Тому естрадне вокальне мистецтво, що є невід'ємною частиною сучасної музичної культури, має відповідати стандартам якості, що давно вже усвідомлено в зарубіжній естраді [14, с. 15]. Вітчизняне естрадне вокальне мистецтво постійно вдосконалюється як в напрямку якості вокалу, так і оформленні концертів і відео-альбомів, що створюються останнім часом за чинними міжнародними «стандартами якості». Естрадне вокальне мистецтво – складне явище, в якому творчий початок невіддільний від комерційного, але в будь-якому випадку слухач завжди розпізнає (інтуїтивно або усвідомлено) художній потенціал і індивідуальність творчих манер, культивованих вокалістами [47, с. 105].

Отже, пісня, ширше – пісенна культура – досить консервативний жанр, який зберігає протягом багатьох століть свою актуальність і затребуваність в практиці суспільного музикування різних епох і народів. Пісня і пов'язана з нею система вокалу (академічного, естрадного, народного) модифікувалася історично, але завжди зберігала зв'язок з традиціями, що складають основу даної культури в соціо-комунікативних і художньо-естетичних параметрах. Тому науково-музикознавчі осмислення проявів естрадного вокального мистецтва, особливо, сучасного, розглядаються як актуальне завдання наукового дискурсу. Специфіка і форми прояву естрадного вокального мистецтва в епоху масових комунікацій докорінно відрізняються від усної фольклорної та «третьопластової» (міської) традиції минулих століть. Поширення естрадного вокального мистецтва засобами масових комунікацій сприяла значному підвищенню його популярності в умовах не лише національного, але й світового культурно-мистецького простору.

1.3. Вплив естрадного вокального мистецтва на розвиток сучасного суспільства.

Своїм корінням естрада сягає далекого минулого, її елементи присутні в мистецтві Єгипту, Греції, Риму; у виставах мандрівних акторів і музикантів: шпільманів, трубадурів, жонглерів, франтів у Західній Європі та скоморохів – у Східній. Сатира на міський побут і звичаї, гострі жарти на політичні теми і ставлення до влади, куплети, комічні сценки, примовки, ігри, клоунська пантоміма, жонглювання, музична ексцентрика стали зачатками майбутніх жанрів естрадного мистецтва, що народилися в шумі карнавальних і майданних веселощів. Усе це мало масовий і дотупний характер, що й стало неодмінною умовою існування всіх жанрів естрадного мистецтва, естрадного вокального мистецтва зокрема.

Із переходом багатьох вуличних жанрів у закриті приміщення почав формуватися особливий рівень виконавського мистецтва, оскільки нові умови вимагали зосередженішого сприйняття з боку глядача. Так, наприклад, Франція, що стала батьківщиною майже всіх починань в галузі естради, успішно сприяла зародженню концертних кафе, де панувала атмосфера невимушеності та довірливості по відношенню до артистів. Діяльність кафе-шантанів, розрахованих на невелику кількість відвідувачів, дозволила розвинути таким *камерним жанрам*, як: ліричний спів, конферанс, сольний танець, ексцентрика [51, с. 12]. Успіх кафе-шантанів сприяв появі крупніших видовищних підприємств – кафе-концертів. В Англії при заїжджих дворах (готелях) виникають музичні зали – мюзик-холи, де виконуються танці, комічні пісні, циркові номери. Поеднуючи форми розважальних естрадних програм із діяльністю трактирів, ресторанів, готелів у вигляді мюзик-холів, салон-театрів, власники привертали додаткову кількість відвідувачів і постояльців [66, с. 335].

На початку XX століття із розвитком науково-технічного прогресу поширення популярної музики набуває нових масштабів; із ним пов'язано масове виробництво найпростіших носіїв інформації – грамплатівок, та також і

початок радіомовлення. В результаті технічного прогресу змінилися особливості не лише сприйняття музики, але й музичної діяльності в цілому. Музика, записана на грамплатівки, а згодом на магнітну касету, компакт-диск, нині є невіддільною частиною індустрії культури. Виконаний музичний твір записується, записи потім тиражуються і передаються радіостанціями, телеканалами, що надає можливості практично необмежено відтворювати цю музику. Музика, як і інші види мистецтва, стає індустрією з різними галузями класичної, легкої, рок-, поп-, народної та джазової музики, диференційованим ринком збуту та появи на ньому своєї продукції (система «зірок», оцінки творів і виконавців, шоу-бізнесу, а також організації рекламних турне, фестивалів тощо).

Роком народження російської музичної індустрії вважається 1902 рік. Цього часу в Ризі, Санкт-Петербургу, Москві відкрилися студії та фабрики, де здійснювалися звукозапис і тиражування грамплатівок. До 1988 року державним монополістом в індустрії звукозапису була фірма «Мелодия». З 1988 року починається монопольний період, становлення ринкових структур, створення незалежних фірм грамзапису, розвиток дистрибуції.

Особливою віхою – *«золотим століттям» естрадного вокального мистецтва* – вважається період кінця 50-х – початку 60-х років, коли визначилися яскраві виконавські особистості. У музичному плані – джаз Л. Утьосова, Е. Рознера, О. Лундстрема; у вокальному мистецтві – К. Шульженко, Г. Великанова, в жанрі народної пісні – Л. Русланова. З'явилися такі імена, як М. Бернес, М. Кристалінська, Т. Міансарова, В. Трошин та багато інших. У 60–70-ті роки під впливом творчості англійського гурту «Beatles» разом з офіційною радянською естрадою з'являються різні музичні колективи. Саме цього часу формується нове покоління організаторів-менеджерів, які беруть на себе вирішення всіх проблем щодо організації концертів подібних гуртів [57, с. 4]. У цей же час починає розвиватися виробництво звукової апаратури (як правило, приватно), оскільки подібна концертна діяльність вимагала наявності відповідного світлового та звукового устаткування.

Розширюється студійна діяльність, удосконалюється устаткування, знаходяться можливості неофіційного запису пісень популярних гуртів і розповсюдження касет.

Враховуючи збільшений інтерес до рок-культури з боку молодого покоління, державні концертні організації запрошують подібні колективи на договірній основі. На базі філармонічних і державних організацій створюються ВІА, що використовують репертуар радянських композиторів і стають альтернативою «підпільним» рок-ансамблям [53].

Характерною рисою того часу була монопольна політика держави, що розповсюджувалася не лише на концертні організації, але й на сферу грамзапису (фірма «Мелодия»), авторського права («Всесоюзное агентство по авторским правам»), телерадіомовлення (Гостелерадио СССР). Це не давало можливості розвитку альтернативних рухів [42, с. 165]. Та все ж, немовби йдучи на поступки, держава за допомогою комсомольських організацій створює рок-клуби, рок-лабораторії, організовує концерти гуртів, здійснюючи суворий контроль (цензуру) за їх репертуаром.

У 1987 році виникнення дозвільних центрів, об'єднань, а потім і кооперативів призвело у сфері естради до таких результатів: численні госпрозрахункові, кооперативні дозвільні центри створили таку конкуренцію, при якій державні структури опинилися на межі банкрутства, бо не були продумані порядок і система заходів, що забезпечують умови рівноправної конкуренції. Та і сам організаційний механізм потребував іншого підходу [27, с. 45].

Таким чином, радянське естрадне вокальне мистецтво, що стало основою сучасного масового музично-розважального мистецтва, розвивалося за законами і принципами радянського суспільства, носило яскраво виражений ідеологічний характер і мало монополістичний спосіб організації. Жорстка цензура, система заборон, «прийом програм» і їх «схвалення» управлінськими і партійними органами в умовах закритого суспільства призводили до того, що радянські люди не мали можливості познайомитися із зарубіжним мистецтвом,

а приймали тільки те, що їм пропонувалося телебаченням, радіо, на концертних майданчиках.

Нині мистецтво естради загалом і естрадне вокальне мистецтво зокрема, тільки накопичує свою загальну теорію. Поза точним обліком існуючих законів і закономірностей розвивалася радянська естрада, чим справедливо були свого часу стурбовані і вчені, і практики [61, с. 445]. «Не можна не дивуватися з того, що деякі види сьогоднішнього мистецтва, улюблені народом і дуже поширені, знаходяться майже поза сферою уваги мистецтвознавців. Як можна байдуже проходити мимо естради, яка надає такий великий вплив на формування естетичних смаків народу?» – писав доктор мистецтвознавства Ю. Дмитрієв [20, с. 55]. «Кардинальним питанням у справі поліпшення радянської естради є питання створення теорії естрадного мистецтва, естрадного вокального мистецтва зокрема», – заявляв ще в 1960 році М. Смирнов-Сокольський.

Дійсно, не можна заперечувати наявність шлейфу поганих традицій у питанні вивчення естради. Донині існує зневажливе ставлення до специфічних якостей творів естрадних жанрів. Крім того, розважальна функція, що їм властива, дискредитувала це мистецтво, зближуючи його з сумнівними формами звеселяння, змішувала розкріпачення з розгулом, пустотливу веселість – з вульгарністю, внаслідок чого дійсно виникало антимистецтво, що викликало й викликає справедливий протест ревнителів естетичних норм.

Другою причиною, через яку естрада загалом і естрадне вокальне мистецтво зокрема, досі виявлялася поза межами уваги науки, – це нестача теоретичних досліджень. Відомо, що теорія не складається до того часу, поки галузь історично дуже молода [16, с. 51].

Естрадне вокальне мистецтво зокрема, нині знаходяться ще в тому періоді свого розвитку, коли визначеність контурів тільки вимальовується, роди та жанри формуються, перевіряються часом, уточнюються їх функціональні особливості. Разом з тим саме зараз, імовірно, настає найбільш відповідний момент для того, щоб елементарні основи теорії естради, що склалися на

практиці, будучи осмисленими та доповненими, почали б допомагати естраді в її подальшому становленні.

Ще однією причиною, що тривалий час утрудняла вироблення визначення суті естрадного мистецтва, була відсутність у даній сфері єдності структури. Тут є сусідами найрізноманітніші види мистецтва, що істотно розрізняються своєю художньою мовою, своїми засобами вираження. Музичні, вокальні, словесні, пластичні естрадні твори, дійсно, на перший погляд мають мало спільного.

Насамперед потребують точного визначення сутності, межі та ознаки естрадного мистецтва, його різноманіття, родова та жанрова структура. Потребують вивчення особливості естрадних творів – концертного номера [18, с. 10], концертної програми та естрадного спектаклю. Виконавське мистецтво на естраді, безумовно, має свої відмінності від мистецтва театрального актора – необхідно визначити ці відмінності і тим самим сприяти вдосконаленню артистичної майстерності концертного виконавця. Предметом всебічного вивчення має стати глядацьке сприйняття, залежне від певних соціально-психологічних і творчо-організаційних чинників. І, нарешті, прийшов час уточнити існуючу термінологію та напрацювати нову, притаманну даній галузі мистецтва.

Щоб вивчати теорію найпоширенішої у нас форми естради – концертної, необхідно впритул торкнутися й інших проявів концертної творчості, її складніших за змістом форм. Зауважимо, що в усіх концертних жанрах чимало ознак і властивостей мають багато спільного.

Поняття «естрада», як ми зазначали раніше, в його буквальному сенсі якраз і містить у собі позначення основної властивості мистецтва [19, с. 42]. У точному перекладі з латинської «*естрада*» – це настил, поміст. Ми називаємо «естрадою» відкритий концертний майданчик, піднесений над землею або над рядами крісел у залі, на відміну від сцени, де буквально значення даного слова в перекладі російською мовою – шатер, намет, а сама сучасна сцена конструктивно являє собою закритий з трьох сторін театральний майданчик. У

наявності два майже протилежних значення: естрада – щось відкрите, сцена – майже закрите, замкнуте приміщення.

Відкритий майданчик має на увазі відкритість виконання, коли артист не відокремлений від публіки ні завісою, ні рампою, є немовби вихідцем із мас і тісно пов'язаний з глядачами [1, с. 12]. На естраді все робиться на очах у публіки, все відкрито погляду, наближено до аудиторії. Отже, самі виконавці можуть і повинні бачити й чути публіку, можуть вступати з нею в безпосередній контакт.

Таким чином, естрадному мистецтву передусім властиве тісне зближення виконавця з публікою, що породжує абсолютно особливу систему спілкування цих двох сторін. Виконавець під час виступу перетворює уважних глядачів-слухачів на активних партнерів, дозволяючи їм багато що в сенсі відповідних реакцій. У свою чергу, естрадний виконавець і собі дозволяє значно більше, ніж це передбачається, [10, с. 82] скажімо, естетикою академічного концертного чи театрального виконання. Естрадний актор займає по відношенню до публіки позицію максимальної довірливості, щирості, відвертості.

Неважко прослідкувати наявність цих якостей на всіх етапах розвитку мистецтва естради від стародавніх святкувань, ходів і карнавалів, скомороства, російських ярмаркових уявлень до сучасних естрадних концертів і спектаклів. Тому поняттям «естрада» можна охарактеризувати всю галузь мистецтва легко сприйманих жанрів [9, с. 73]. Якщо відкритий майданчик дав своє ім'я всьому естрадному мистецтву, то специфіку мистецтва естради можна виразити в похідному слові-понятті «естрадність», що об'єднує в собі всі специфічні якості даного виду мистецтва. Отже, *естрадність* – це в першу чергу відвертість. Відвертість усього – акторського мистецтва, принципів зовнішнього оформлення, способів спілкування з публікою. Відвертість естрадного мистецтва якраз і обґрунтовує широту його жанрової палітри.

Ця відвертість, довірливість, закладені в самому творі, втілюються виконавцями в прийомі прямого відкритого спілкування та взаємодії з глядачами. Ця відвертість у деяких жанрах може навіть набувати форм

реального діалогу виконавця із залом, що вимагає у відповідь словесних реплік, ритмічних оплесків у лад із музикою, запрошення окремих глядачів на естраду для участі в ході номера [31, с. 62]. Напевно, естрадні жанри демократичні, тут майже знищена демаркаційна лінія між підмостками та залом для глядачів. Відвертість взаємин із глядачем припускає у творчості виконавця обов'язковий розрахунок на реакцію аудиторії, а отже, набагато більшу, ніж у театрі, частку імпровізаційності.

Як відомо, всі без винятку види виконання ґрунтуються на поєднанні більш-менш точного відтворення авторського твору і власного творчого внеску артиста-тлумача. Цей внесок, який зазвичай називають трактуванням, інтерпретацією, складається, у свою чергу, з попередньої розробки художнього матеріалу під час репетиційної роботи плюс імпровізації, що народжується безпосередньо під час виконання [5, с. 136].

Упродовж усієї багатовікової історії естрадному мистецтву було властиве переважання виконавської імпровізаційності. Блазні, скоморохи, клоуни завжди будували свої виступи з урахуванням поведінки та настрою навколишньої публіки. Імпровізаційність виявляється також і в розрахунку виконавцями на конкретну обстановку – приміщення для виступу, складу аудиторії, суспільного настрою, що панує навколо, тощо.

Розвиваючись як мистецтво святкового дозвілля, естрада завжди прагнула до незвичності та різноманітності. Її можна умовно поділити на три групи:

1. Концертна естрада (раніше називалася «дивертисментна») об'єднує всі види виступів у естрадних концертах.
2. Театральна естрада (камерні спектаклі театру мініатюр, театрів- кабаре, кафе-театрів, масштабне концертне ревю, мюзик-хол із численним виконавським складом і першокласною сценічною технікою).
3. Святкова естрада (народні гуляння, свята на стадіонах, насичені спортивними та концертними номерами, а також бали, карнавали, маскаради, фестивалі).

Основним засобом популяризації українських естрадних виконавців протягом тривалого часу залишалося радіо. Телеверсії українських естрадних фестивалів та конкурсів не відрізнялися високою якістю [21, с. 14]. Рейтинг українського телебачення все ще був значно нижчим, ніж телеканалів з-за кордону, які й далі транслювалися на всій території України. Становлення українського музичного шоу-бізнесу припало на 1994–97. Мільйони українських громадян (особливо молодь) позбулися, принаймні частково, переконання у другорядності української популярної культури. З великими труднощами, але відбулося первісне нагромадження капіталу в шоу-бізнесі. Велику роль у цьому відіграли гастролі молодих виконавців в Україні, виступи у ресторанах і нічних барах, закордонні заробітки. Частина вітчизняних бізнесменів, а також присутніх на українському ринку закордонних фірм, усвідомила перспективність вкладання грошей у цей специфічний вид вітчизняного виробництва [15, с. 903].

Було створено інфраструктуру музичного шоу-бізнесу у вигляді мистецьких агенцій, продюсерських центрів, фірм звукозапису, продукування відеокліпів, технічне забезпечення концертів. Серед них найвідоміші – мистецька агенція «Територія «А»», продюсерські агенції «NOVA», «Комора», компанії звукозапису «Нова Рекордз», «Караван CD», «Студія Лева», «Музична біржа», Нац. аудіокомпанія України, корпорація «Єврошоу» [24, с. 92].

Підвищилася конкурентоздатність українського телебачення. Створено велику кількість недержавних телеканалів і студій («1+1», «Інтер», «ICTV», «ТЕТ», «СТБ» тощо), популярність яких зростала. З'явилося кілька десятків музичних телепередач, зокрема «Пісня року», хіт-парад «Території «А»», «Національний хіт-парад», «Шлягер», «Сніданок меломана», «Фант-лото «Надія»», «Пісенний телефестиваль «Мелодія»», «Хіт-фабрика». Гумор на телеекрані репрезентували «Шоу довгоносики» та вистави А. Данилка в образі Верки Сердючки. Крім 3-х державних каналів, на яких сформувалася мережа музичних програм, нині функціонують десятки недержавних музичних радіостанцій.

У 2-й половині 1990-х років виходили спеціалізовані періодичні видання, що інформували про події та висвітлювали проблеми українського шоу-бізнесу: інформаційний бюлетень «Шоу-бізнес», журнал «Галас», газета «Музичний тиждень». Тоді ж започатковано присудження премії за підсумками року в галузі популярної музики і шоу-бізнесу «Успіх» у різних номінаціях. У 1997 році найпопулярнішим композитором визнано О. Злотника, поетом-піснярем – *Є. Рибчинського*, продюсером – О. Бригінця, співаками – *О. Пономарьова* і *Ю. Юрченка*, співачкою – *Т. Повалій*. Найпопулярнішим поп-гуртом названо «Аква Віту», рок-гуртом – «Грін-Грей», «льтернативним проектом» – гурт «Скрябін». Неодноразово лауреатами премій у різних номінаціях та переможцями хіт-парадів протягом кількох останніх років були, крім зазначених співаків і діячів шоу-бізнесу, композитор і співачка І. Білик, композитор і співак Т. Петриненко, гурт «Воплі Відоплясова», продюсер і аранжувальник В. Бебешко, режисер музичних видовищ В. Вовкун, композитор і телеведучий О. Ягольник, телеведучий і режисер *К. Стеценко*, поет-пісняр *В. Цибулько* [36, с. 23].

Культурно-мистецька ситуація в Україні у 1990-х роках характеризувалася, в певному розумінні, паралельним існуванням шоу-бізнесу «нової хвилі». Побутування значною мірою було пов'язано з діяльністю директор Всеукраїнського центру фестивалів та концертних програм *Б. Шарварка*. Він був режисером концертів «*Пісенного вернісажу*», заходів Днів України на фестивалі «*Слов'янський базар*», Днів української культури в Росії, Казахстані, Узбекистані, які відбулися останніми роками. У концертах *Б. Шарварка* значною мірою збережені традиційна стилістика та багатожанровість української Естради. При цьому домінуючій у сфері шоу-бізнесу поп-музиці відводили незначне місце [43, с. 142]. До «естради» належать також естрадні та естрадно-симфонічні оркестри. З розвитком шоу-бізнесу практично відокремилася «камерна естрада» – сукупність естрадних стилів і жанрів (до них, зокрема, належить акустична авторська пісня, художнє читання), що не можуть мати комерційний успіх, порівняний з поп-музикою.

Отже, збереження багатожанровості естради та її подальший розвиток можливий за умови поєднання функціонування комерційного та неприбуткового секторів естрадардного мистецтва.

У 2000-х роках в Україні проводять низку фестивалів і конкурсів, на яких звучить вітчизняна популярна музика різних жанрів, серед них – «Червона рута», «Таврійські ігри», «Країна мрій», «Трипільське коло», «Азовські вітрила», «Понтійська арена», «На хвилях Світязя», «Молода Галичина», «Етновир», «Поліське літо з фольклором», «Тарас Бульба», «Мазепа фест», «День незалежності з Махном», «Рок-Січ», «Боромля», «Море друзів», Міжнародний конкурс молодих виконавців української естради ім. В. Івасюка. Серед ініціаторів та організаторів мистецьких конкурсів і фестивалів – О. Скрипка, М. Баграєв, М. Поплавський, К. Стеценко. Відбуваються фестивалі гумору «Вишневі усмішки» та «Весела Січ». Вагомі успіхи України на міжнародні пісенні фестивалі «Слов'янський базар», який проводиться щороку у Вітебську (Білорусь): Гран-Прі Т. Повалій (1993) та Р. Лижичко (1998), перші премії Олекси Береста (1992) та Н. Могилевської (1995), 2-а премія О. Пономарьова (1994) та 3-я – Інеш (1997). Від 2003 Україна бере участь у пісен. конкурсі «Євробачення». 2004 у Стамбулі Р. Лижичко з композицією «Дикі танці» стала переможницею цього конкурсу, здобувши право для нашої країни на проведення фіналу «Євробачення» 2005. Лауреатами конкурсу були А. Данилко (Гельсинкі, 2001) та Ані Лорак (Белград, 2008; обидва – 2-е м.) [45, с. 9-10]. Лауреаткою дитячого «Євробачення», в якому Україна бере участь від 2006, стала 2008 В. Петрик (2-е м.); 2009 фінал цього конкурсу проходив у Києві. На міжнародному музичному конкурсі «Нова хвиля» у м. Юрмала (Латвія) українська співачка Джамала 2009 посіла 1-е м., а дует «Барселона» 2007 – 2-е місце. Останнім часом з'явилася значна кількість телевізійних шоу на каналах «1+1» («Танці з зірками», «Танцюю для тебе», «Суперзірка»), «СТБ» («Україна має талант», «Танцюють всі!»), «Україна» («Народна зірка»). Українській пісні присвячена низка телепрограм на Першому національному каналі України – «Наша пісня», «Крок до зірок», «Фольк-music». Серед

популярних гумористичних телепрограм – «Вечірній квартал», «Пороблено в Україні» виробництва «Студії «Квартал 95»» (обидві – «Інтер»), «Анекдоти по-українськи» («ICTV»).

Значну роль у поширенні естрадного мистецтва в Україні відіграють музичні телеканали («О-TV», «MTV-Україна», «М1», «М2» тощо) та FM-станції, більшість з яких транслюються також в Інтернеті. Понад 30 музичних радіостанцій ведуть мовлення лише в Інтернеті. Водночас українська популярна музика переважає хіба що в програмах 3-х державних радіостанцій («УР-1», «Промінь», «Радіоканал «Культура»»). У програмах більшості музичних FM-станцій, універсальних та музичних телеканалів (крім Першого національного каналу України) частка пісень українських авторів та виконавців, за оцінками експертів, не перевищує 15 %. Останнім часом українська естрада поповнилася такими відомими співаками, як В. Козловський, Тіна Кароль, Н. Бучинська, К. Бужинська, Н. Валецька та інші. Серед популярних українських музичних гуртів – «Океан Ельзи», «Танок на майдані Конто», «Піккардійська терція», «Мандри», «Друга ріка», «Mad Heads XL», «Сестри Тельнюк», «С.К.А.Й» [67, с. 2].

Упродовж останнього десятиліття в Україні значно поліпшилася ситуація з дотриманням авторського права і суміжних прав, що пояснюється створенням відповідної законодавчої бази та інфраструктури. Проте рівень аудіо- та відеопіратства, зокрема в музичній сфері, залишається високим (понад 50 %). Центрами підготовки кадрів для української естради є Київський університетт культури і мистецтва, Харківська академія культури, Київська муніципальна академія естради та циркового мистецтва, Київська муніципальна академія музики імені Р. Глієра.

Висновки до розділу 1.

1. Естрадне вокальне мистецтво є відображенням традицій українського народу, особливостей менталітету, свідомості та самосвідомості українців. Кожен з естрадних вокальних стилів має специфічні художні особливості та

засоби виразності, на сучасному етапі естрадного вокального мистецтву властива багатогранність, сворідна трансформація структури стилю. Воно зберігає народне коріння, етнічні традиції та посідає окреме місце як самостійне явище художньої культури у другій половині XIX і на початку XX століття. Таким чином, у другій половині XIX і на початку XX століття сформувалися і утвердилися власне естрадні вокальні жанри, що відрізняються єдністю музичного стилю. Протягом останніх двох століть вітчизняна музична вокальна естрада сформувалася у широкий, багатогранний напрямок мистецтва.

2. У довідниковій літературі поняття «естрадне вокальне мистецтво» розглядається як: специфічний вид сценічного мистецтва; сукупність жанрів мистецтва вокального спрямування; соціокультурне явище. Ми вважаємо, що нині в науковому обігу доцільно використовувати поняття «естрадне вокальне мистецтво» як загальне поняття, що об'єднує всі різновиди вокального мистецтва, легко сприйманих жанрів, зокрема, у вітчизняному музичному мистецтві. Існує естрадне мистецтво і в ряді інших країн. Найпоширенішим різновидом естрадного мистецтва є естрадне вокальне мистецтво. Найбільш поширеним жанром естрадного вокального мистецтва є пісня.

3. Естрадне мистецтво загалом і естрадне вокальне мистецтво зокрема, нині знаходяться ще в тому періоді свого розвитку, коли визначеність контурів тільки вимальовується, роди та жанри формуються, перевіряються часом, уточнюються їх функціональні особливості. Разом з тим саме зараз, імовірно, настає найбільш відповідний момент для того, щоб елементарні основи теорії естради, що склалися на практиці, будучи осмисленими та доповненими, почали б стимулювати подальше становлення естрадного мистецтва.

РОЗДІЛ 2

РЕТРОСПЕКТИВА ТА УМОВИ РОЗВИТКУ ЕСТРАДНОГО ВОКАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА В СУМСЬКІЙ ОБЛАСТІ.

2.1. Стан розвитку естрадного вокального мистецтва в Сумській області.

В Україні художню самодіяльність очолює й координує Міністерство культури та інформаційної політики. Завдання самодіяльності – дати можливість аматорам виявити свої художні здібності та заповнити їхній вільний від праці час. Для цього створюються будинки, палаци культури та клуби – державні культурно-освітні заклади, які займаються організацією та методичним керівництвом художньої самодіяльної творчості. Палаци культури діють майже в усіх містах і селах України (26 000, з яких 70 % у містах; станом на 2020 рік); вони належать проф. спілкам (зокрема, студентським), підприємствам, сілрадам, територіальним громадам. За офіційними даними на 2020 рік, на Україні діє понад 20 000 аматорських хорів, ансамблів, капел бандуристів, майже 30 000 театральних гуртків. Найкращі самодіяльні колективи отримують звання «народних», а ті, що дорівнюють професійним, – «заслужених».

Установи художньої самодіяльної творчості на Сумщині займають велику кількість співробітників. Палаци та будинки культури, палаци дітей та юнацтва організовують концерти, театральні й кіно-вистави, мистецькі виставки, конкурси мистецтв, фестивалі тощо. Будівля палаців культури не ведеться разом з вишколом фахового персоналу для їх обслуговування, і тому інколи рівень аматорських гуртків є низьким [7, с. 109]. Тим не менш, художня самодіяльна творчість дозволяє розвиток та початок навчання численних майбутніх зірок та колективів, зокрема, завдяки забезпеченню їх сучасною апаратурою та навичками сценічної та репетиційної культури. Саме під егідою самодіяльності майже кожне село тримало власну дискотеку (за браком палаців

та клубів – просто неба будувалися «танцювальні майданчики»), а більшість заводів – ВІА, що сприяло поширенню сучасних закордонних «естрадних» впливів, та дозволяло діяльність рок-гуртів. Навіть по здобутті незалежності Україною, більшість сіл утримують клуби, а численні гурти мають досвід репетицій на «відомчих» майданчиках [41, с. 41].

Загалом на Сумщині в сільській місцевості при клубах і будинках культури діє 5 тисяч гуртків, якими охоплено 100 тис. учасників. Народну творчість (що є стихійною за визначенням) прагнули поставити під цілковитий ідеологічний контроль, і радянські керманичі сподівалися перетворити фольклор на знаряддя обробки масової свідомості; з іншого боку, використати «ідеологічно вивірені» зразки народної творчості для легітимізації своєї влади. Керуючись принципом «народності» в мистецтві (що був ієрархічно другим після «партійності» принципом соцреалізму), влада на словах сакралізувала все «витворене народними масами» і не втомлювалася проголошувати безмежну турботу про розвиток, зокрема, народної пісні [25, с. 13]. Водночас з'ясувалося, що далеко не всі твори, що є витвором народу, вкладаються в комуністичне русло, наслідком чого стала штучна фольклоризація: кроїлися тексти «неправильних» пісень; з них вилучалися цілі куплети, замінювалися окремі рядки та «одіозні» слова; замовчувалися справжні автори багатьох популярних українських пісень, вони тиражувалися як суто «народні», тобто анонімні (такими «безавторськими» стали «Ой, біда, біда чайці небозі» І. Мазепи, «Чуєш, брате мій» Б. Лепкого, «Човен хитається...» Р. Купчинського, «Їхав стрілець (козак) на війноньку» М. Гайворонського, адже гетьман І. Мазепа був «зрадником», а автори останніх трьох пісень були воїнами «буржуазно-націоналістичних» Січових Стрільців, отже, не мали права бути авторами таких чудових пісень) [41, с. 43].

Система художньої самодіяльності ставала потужним каналом штучної фольклоризації, особливо у сільській місцевості, де клуб був чи не єдиним осередком культури. О. Різник наводить такий «неофольклорний» приклад пісні:

На тлі декларованої підтримки народної творчості спроби реального плекання української музики наштовхувалися на чималу протидію влади. Олесь Шевченко, згадуючи про київський, студентський період життя, говорить: «В університеті Тараса Шевченка все крім української мови і літератури викладали російською мовою. Виник перший самодіяльний студентський хор «Жайвір», потім хор «Гомін» [39, с. 41]. Спів пісень у хорі стало виявом протесту проти пригнічення української мови, української культури. КДБ саме так і розуміло учасників і симпатиків цих гуртів і брало всіх їх на облік».

Художня самодіяльність – непрофесійне художня творчість народних мас в галузі образотворчого і декоративно – прикладного, музичного, театального, хореографічного та циркового мистецтв, кіномистецтва, фотографії та інше. Художня самодіяльність включає в себе створення та виконання художніх творів силами любителів, які виступають колективно або поодиночі.

Колектив художньої самодіяльності – творче об'єднання любителів одного з видів мистецтва, що працює на добровільних громадських засадах при клубах або інших культурно-масових установах. *Колективна самодіяльність має ряд особливостей*: єдиної мети, керівників, органів самоврядування, а також поєднання громадських і особистих прагнень і інтересів учасників самодіяльного колективу [30].

Сутнісні ознаки самодіяльної творчості: добровільність участі в самодіяльному колективі, ініціатива і активність учасників самодіяльності, духовна мотивація учасників самодіяльних колективів, функціонування самодіяльності в сфері вільного часу. *Специфічні ознаки самодіяльної художньої творчості*: організованість, відсутність в учасників самодіяльності спеціальної підготовки до діяльності, нижчий, ніж у професійних колективів рівень діяльності, безоплатність тощо.

«Самодіяльна творчість – унікальне соціально-культурне явище, з багатотиповістю і поліфункціональною структурою, яке має властивості дозвілля і художньої культури. Як відомо, дозвілля – це частина вільного часу, спрямована на розвиток особистості, яка використовується для спілкування,

споживання цінностей духовної культури, розваг, різних видів нерегламентованої діяльності, що забезпечують відпочинок і подальший розвиток особистості» [44, с. 64]. «Будучи частиною вільного часу, дозвілля приваблює молодь його нерегламентованістю і добровільністю вибору його різних форм, демократичністю, емоційною забарвленістю, можливістю поєднувати в ньому фізичну і інтелектуальну діяльність, творчу і споглядальну, виробничу й ігрову. Для значної частини молодих людей соціальні інститути дозвілля є провідними сферами соціально культурної інтеграції та особистісної самореалізації» [48, с.13]

Художня самодіяльна творчість грає велику роль у справі естетичного виховання. Залучаючись до мистецтва, людина розвиває свою здатність сприймати і цінувати прекрасне, підвищує свій культурний рівень, розвивається духовно. «Вокально – хорові самодіяльні колективи, виконуючи завдання естетичного формування особистості, служать справі масового виховання і освіти. Ці завдання вирішують засобами мистецтва співу» [48, с. 32]. Художня самодіяльна творчість є «не тільки школою власне художньої майстерності, але, – що, може бути, ще більш важливо, – школою життя, школою громадянськості. Іншими словами, прокидаючись до активної художньої діяльності і розвиваючи свої здібності, людина не просто стверджує себе в мистецтві, а, перш за все, стверджує себе як член суспільства, чия діяльність і чий талант суспільно необхідні і корисні» [49, с.33].

Участь в самодіяльному колективі розвиває почуття відповідальності. Людина прагнути якісно виконувати поставлені завдання, не підводити інших учасників і керівників колективу. Добровільне, без усілякого примусу, відвідування занять і участь в концертах (уявленнях, фестивалях, конкурсах, виставках тощо) сприяє підняттю рівня самодисципліни.

Художню самодіяльну творчість можна розглядати як соціально-педагогічну цінність, яка здійснює *систему функцій*: інформаційно-пізнавальну; комунікативну; соціальну, яка містить в художньому продукті етичні цінності, норми, ідеали, характерні для різних історичних періодів розвитку культури,

що забезпечує, тим самим, спадкоємність, здатність транслювати її від покоління до покоління; естетичну, оскільки вона несе в собі уявлення про прекрасне в життєдіяльності соціуму, в побуті, в мові, пластиці.

Народ завжди створював чудові художні цінності. Поряд з професійним мистецтвом жила *народна художня творчість* – безіменний «фольклор». Народні пісні, казки, легенди, прислів'я були і залишаються невичерпним джерелом натхнення професійних художників [81].

Не викликає сумнівів, що художня самодіяльна творчість вийшла з фольклору. До середини ХХ століття як такого відмінності між даними поняттями не існувало. «Чи відноситься самодіяльність до області фольклору – таке питання не ставилося, та по суті і не міг бути поставлений, тому що фольклор і народна творчість були поняттями абсолютно тотожними. Тому в фольклорних збірниках 30-50-х років, поряд із власне фольклорними матеріалами, ми можемо виявити і чимало пісень, складених у самодіяльних колективах. в поданні тодішньої фольклористики всі ці матеріали були в рівній мірі фактами народної творчості, без будь-яких додаткових кваліфікацій [72, с. 23]. Єдине, що було потрібно від твору для того, щоб він потрапив у сферу фольклористичної уваги, – це збіг у будь-яких моментах творчого («традиційність») або технічного (колективність, анонімність, «шліфування») порядку з творами класичного фольклору. Якщо такий збіг був у наявності, то вже ніяких інших сумнівів щодо фольклорності розглянутого твору не виникало і не могло виникнути. Всі питання, таким чином, полягали лише в тому, щоб виявити у самодіяльності якісь конкретні ознаки, що дозволяють зблизити її з фольклором [66, с. 353].

З плином часу поняття «фольклор» і «художня самодіяльна творчість» стали більш помітні.

Основне, що відрізняє художню самодіяльну творчість від фольклору – організованість. *Художня самодіяльна творчість* – «форма, що припускає не тільки взагалі наявність творчих моментів, але і певні кошти організації» [12, с. 30]. *Фольклор*, «так само будучи проявом первинних творчих устремлінь,

виникає, однак, стихійно, «незаплановано» і вже по одному цьому не передбачає ніякої попередньої організації. Інакше кажучи, виникнення фольклорного твору ніким не може бути передбачено. З ним всякий раз доводиться рахуватися як з фактом, приймати чи відкидати, але передбачити, коли і ким воно буде створено, на яку сторону дійсності буде направлено, – цього зробити не можна ні за яких обставин. Тому і неможливо уявити собі організацію або організації, в завдання яких входило б, скажімо, виховання фольклорних кадрів, вивчення творчих потреб фольклорних авторів, управління розвитком фольклору, тоді як аналогічні завдання по відношенню до самодіяльності ні у кого не викликають подиву [12, с. 31].

У фольклорі створюються художні твори. Художня самодіяльна творчість же пов'язана як зі створенням, так і з виконанням, при цьому виконуватися можуть твори як фольклорні, так і професійних авторів. Якщо автори фольклору, як правило, невідомі, то в художній самодіяльній творчості ми знаємо і авторів, і виконавців.

Можна помітити, що художня самодіяльна творчість повторює види і жанри, існуючі в професійному мистецтві. Ця особливість дозволяє творчо запозичувати методи роботи і навчальний процес, а певною мірою і репертуар професійних виконавців і колективів. Стадії наближення аматорського мистецтва до професійного можуть бути різними.

Так, перед кожним самодіяльним колективом, як і перед кожним його членом, відкрита перспектива творчого зростання. Вона полягає в тому, що, досягнувши достатньо високого рівня майстерності, колектив або людина отримують широке визнання, і подальше їх творчість в значній мірі професіоналізується. На базі художньої самодіяльної творчості вирости багато професійних вокалістів – виконавців, вокальних ансамблів. За рахунок талановитих учасників художньої самодіяльності поповнюються найбільші професійні колективи.

І все ж *основне призначення художньої самодіяльної творчості* полягає в іншому. Вона дає можливість творчого самовираження, прояву себе в сюжеті

виді мистецтва тим людям, які, з яких-небудь причин, не змогли або не захотіли займатися ним професійно. Зокрема самодіяльне естрадне вокальне мистецтво не вимагає від його учасників певного рівня здібностей або попередньої підготовки. Воно є доступним практично всім бажаючим.

Вибір творчої діяльності, сама участь у тому чи іншому колективі виключно добровільні і проваджені насамперед інтересами самих учасників.

Якщо професійне мистецтво можна назвати роботою, то самодіяльність носить безплатний характер. Людей приваблює не матеріальна вигода від занять тим чи іншим видом творчості, а сама участь, задоволення, яке отримує від творчого процесу [70, с. 54].

Необхідність мистецтва і незамінність художньої творчості очевидна. Головна соціальна цінність культури і мистецтва в тому, що вони є механізмами регулювання суспільства. І зараз нам як ніколи необхідно прояв творчої ініціативи, справжньої самодіяльності населення [8, с. 89].

Сьогодні на тлі ряду деструктивних явищ, таких як захоплення в духовному сенсі чужоземним мистецтвом, десоціалізацію молоді, відсторонення її від громадянських ідеалів і цінностей, від соціуму, – на цьому руйнівному ландшафті народна творчість стає одним з головних механізмів естетичного порятунку населення. Сучасні і традиційні форми народної творчості дозволяють з різним ступенем повноти і завершеності реалізувати, оновити той духовний потенціал, який є в кожній людині і яким він може протистояти соціально-моральному руйнуванню. Цим, в першу чергу, обумовлена соціальна цінність народної творчості, його важлива роль в естетичному вихованні людини.

Народна художня творчість – це найважливіший пласт нашої національної культури, її основа, без якої неможливе формування національної свідомості і розвитку професійного мистецтва.

Масовість, притаманна аматорській творчості, дозволяє йому бути основою культурного життя українського народу, носієм і показником його потенційних можливостей в культурній діяльності [52, с. 120]. Основну роль в

структурі художньої самодіяльної творчості Сумщини в даний час грає художня самодіяльність. Її історія налічує не одне десятиліття. На шляху свого розвитку самодіяльність формувалася як структурно, так і за змістом. В даний час вона представлена солістами – вокалістами, аматорськими хорами і капеллами, театрами та ансамблями танцю, інструментальними музичними групами і цирковими студіями, клубами за інтересами та майстернями [9, с. 73].

Найпоширенішим на Сумщині у естрадному вокальному мистецтві вважається вокально-хоровий жанр самодіяльної творчості, що має близько двох тисяч колективів. Любителі-хоровики співають у вокальних ансамблях, народних, академічних, фольклорних та естрадних колективах. Активно йде розвиток самодіяльних хорів з народною манерою виконання. Почесне місце серед хорів займають ветеранські колективи [62, с. 135].

Ряд позитивних змін відбувається і в інструментальному жанрі. З'являються самодіяльні симфонічні і естрадно-симфонічні оркестри, що свідчить про високий виконавський майстерності, музичний смак і професійній підготовці артистів-аматорів. Завдяки школам з музичним ухилом, з'явилося багато дитячих інструментальних колективів, прихильників народної музики.

Рух національно-культурного відродження значно збагатило репертуар самодіяльних співаків, колективів, в тому числі і вокально – хорових. Постановки народно-сценічних колективів стають більш яскравими і барвистими, стають більш цікавими як лексично, так і тематично. Зростає художній і виконавський рівень як солістів – вокалістів, так і колективів, в репертуарі з'являються оригінальні твори. І, як результат, – вихід на столичну сцену, на заходи державного рівня, участь в престижних міжнародних фестивалях та конкурсах. У багатьох країнах світу побували самодіяльні артисти Сумщини, представляючи її культуру [50].

Згідно з дослідженнями, статистикою і практичним спостереженнями, існують численні внутрішні процеси в організмі художньої самодіяльної творчості, які не можуть не впливати на перспективу її розвитку.

По-перше, останнім часом спостерігається тенденція зменшення участі населення в самодіяльності, особливо дорослого. *По-друге*, через низку об'єктивних причин ускладнюється організація виступів самодіяльних артистів. Проте, значення самодіяльності як доповнення професійного мистецтва у регіоні, в сільській місцевості має велике значення в плані організації культурного обслуговування та естетичного виховання населення. *По-третьє*, змінюється вікова структура клубної самодіяльності: спостерігається зсув показників у бік дитячої самодіяльності. Зрозуміло, що цей факт можна розглядати, як позитивний, тому що одна з актуальних проблем, пов'язаних з моральним оздоровленням суспільства і його майбутнім, – це пошук оптимальних варіантів організації вільного часу підростаючого покоління. В установах культури Сумщини працює понад 10 тис. різних клубних формувань для дітей та молоді, які об'єднують понад 100 тис. осіб».

Спостерігається різна динаміка розвитку сільської та міської художньої самодіяльної творчості. У місті ситуація виглядає більш приємно. Відбуваються певні зміни в жанровій структурі клубної самодіяльності [50]. Ідея національно-культурного відродження сколихнула творчу енергію народного мистецтва: збільшився інтерес до фольклору, до народних традицій, сценічних костюмів, пошуку і створення нового репертуару. З'явилися нетрадиційні для самодіяльності фольклорні гурти неценічної орієнтації, численні вокально-інструментальні ансамблі, рок-групи, театри-студії тощо.

Розвиток засобів масової інформації, підвищення рівня освіти, процеси урбанізації дещо знизили значення культурно-освітньої функції художньої самодіяльної творчості. Але в масштабах суспільства все більшого значення набувають *такі функції художньої самодіяльної творчості*, як розвиток художніх здібностей, формування певних якостей особистості, навіть її корекція. Таким чином, художня самодіяльна творчість сьогодні більш зорієнтована на особистість. Установка на самореалізацію, самоорганізацію, на відносини з однодумцями – це і є сучасна функціональне навантаження, яка припадає на самодіяльність.

Не менш важливою функцією художньої самодіяльної творчості соціального плану останнім часом стала організація вільного часу та побуту різних груп населення [50]. Стала актуальною проблема: як зробити відпочинок різноманітним, як використовувати для цього наявний культурно-масовий матеріал, зробити побут естетично привабливим, оформленим по художнім канонам і за участю власної творчості. Зараз йде процес взаємного збагачення, змагання різних видів художньої самодіяльної творчості, форм їх реалізації, боротьба за «свого» учасника тощо.

Дуже важливо своєчасно побачити і використовувати можливості, закладені в природі різновидів естрадного вокального мистецтва і організаційно-творчих форм аматорської діяльності, поставити їх на службу естетичного і морального виховання дітей та молоді, інших категорій населення Сумщини. На практиці до цих пір зустрічається «ностальгічний» настрій: прагнення зберігати і розвивати насамперед традиційні, давно «освоєні» види художньої самодіяльної творчості. Вся структура художньої самодіяльної творчості у сьогоденні на Сумщині ускладнюється, і завдання органів і установ культури – визначити свою роль і своє місце в цих процесах.

2.2. Художня самодіяльна творчість як провідна умова розвитку естрадного вокального мистецтва в Сумській області.

Художньо-естетичні цінності виступають як частина духовної культури народу, покликані задовольнити різноманітні потреби людини. Базою розвитку духовної культури, вокального мистецтва зокрема, з незапам'ятних часів є художня самодіяльна творчість.

Пильна увага вчених до художньої самодіяльної творчості народу як до етнокультурного явища стало спостерігатися з XIX століття. Однак активний розвиток художньої самодіяльної творчості відноситься до другого десятиліття XX століття.

У розвитку художньої самодіяльної творчості України, Сумщини зокрема, можна виділити кілька етапів.

Перший етап (1917-1932 рр.). У цей період розвиток художньої самодіяльної творчості мав свої особливості. Проходило переосмислення дореволюційної аматорської творчості, рух до нових його форм, збагачення їх змісту; йшов пошук нових методів роботи [13, с. 18]. Провідними музичними жанрами у художній самодіяльній творчості були духові та народні оркестри, народні та академічні хори.

Другий етап (1933-1960 рр.). У розвитку художньої самодіяльної творчості відбулися докорінні зміни: сформувалася система державного і громадського керівництва художньою самодіяльністю, підготовка кадрів [34, с. 25]. З появою великої промисловості почалося бурхливе будівництво базових будинків і палаців культури, де в художніх колективах займалися тисячі робітників і службовців, змінилися матеріальні умови діяльності гуртків.

Третій етап (1960-1991). Відбулося якісне зростання виконавського рівня аматорських колективів, безліч творчих об'єднань отримали звання «Народний». Зросла кількість учасників, що займалися аматорською творчістю. З'явилися нові жанри самодіяльного мистецтва – авторська пісня, вокально-інструментальні ансамблі, студії вокального академічного та естрадного співу. У 1977 і 1987 рр. були проведені Всесоюзні фестивалі самодіяльної художньої творчості.

Четвертий етап (з 1991 року по теперішній час). Намітилася криза у художній самодіяльній творчості, пов'язана зі зміною державного і суспільного ладу в нашій країні [26, с. 217]. Багато виробничих колективів, які мають будинки і двори культури, відмовляються від їх фінансування (в тому числі і матеріальної підтримки творчих колективів) через складнощі, пов'язані з переходом на нові форми управління.

Трансформація політичної, економічної і соціальної систем не змогли не позначитися і на соціально-економічному середовищі функціонування культури в Україні [49]. З одного боку, сьогодні найважливішими соціальними

інститутами «транслявання» надбань культури є професійні творчі колективи театрів, державних і приватних концертних об'єднань, засоби масової інформації – радіо, телебачення тощо. З іншого, – значне місце у підготовці і передачі «продуктів» культури як і раніше займають художні самодіяльні творчі об'єднання палаців і будинків культури.

Слід зазначити, що на даному етапі розвитку нашого суспільства художня самодіяльна творчість якісно змінилася. Якщо протягом тривалого часу головною на Сумщині була пропаганда мистецтва засобами самодіяльності, то зараз її основою є задоволення художньо-естетичних потреб людини, особистості, потреби в самовираженні, залученні до культурних цінностей [49]. У діяльності самодіяльних колективів в Сумській області найбільш важливою стає функція розвитку здібностей, формування особистісних якостей і конкретної особистості, посилення естетичних аспектів виховання. Так, *новою визначальною функцією художньої самодіяльної творчості* стає установка на самоорганізацію, самоорієнтацію, на відносини, на пошук власного «я». Таким чином, у сфері художньої самодіяльної творчості відбувається паралельний розвиток творчих напрямків, видів, жанрів, на основі різних традицій і в зв'язку з *різними рівнями*: художньо – професійним, побутовим, класичним, естрадним, фольклорним тощо.

Художня самодіяльна творчість займає важливе місце в культурі нашої країни. Міністерством культури України розроблено «Положення про самодіяльні колективи художньої творчості», яке визначає основні принципи діяльності, умови створення і функціонування непрофесійних колективів художньої творчості та народних промислів [49]. Головними цілями діяльності самодіяльного колективу є:

- відновлення, збереження, розвиток і поширення української традиційної культури;
- залучення населення до культурних традицій різних регіонів України, традицій вітчизняної і зарубіжної культури;

- створення, збереження і поширення культурних цінностей і широке залучення до участі у творчості різних соціальних груп населення;
- популяризація творів, які отримали громадське визнання;
- придбання знань і навичок в різних видах художньої творчості і гармонійний розвиток творчих здібностей особистості, створення умов для її самореалізації;
- організація вільного дозвілля і задоволення культурних потреб громадян.

Для збереження і розвитку самодіяльної художньої творчості, естрадного вокального мистецтва зокрема, необхідні *наступні умови*:

1. Вивчення і використання в практичній діяльності установ культури історико-культурних традицій.
2. Формування стійких інтересів до різних форм художньої самодіяльної творчості серед учасників аматорських об'єднань, а також різних груп населення, які ще не залучені в активні форми самодіяльної художньої творчості.
3. Оновлення змісту діяльності аматорських об'єднань, клубів за інтересами на основі розвитку ініціативи, активної самодіяльності населення та інших форм діяльності (в тому числі встановлення творчих контактів в спільне проведення часу).

Художня самодіяльна творчість – яскраве явище національної культури України, Сумщини зокрема [41, с. 58]. Вона надійно і дбайливо зберігає духовну спадщину народу. Художні самодіяльні колективи ведуть істотну роботу по розвитку творчих здібностей населення, є істинними центрами гармонійного виховання особистості, її естетичного розвитку. Ми можемо пишатися досягненнями художньої самодіяльної творчості України, Сумщини зокрема. І зобов'язані зробити все, щоб це цінна духовна скарбниця українського народу з кожним роком поповнювалася і сприяла розвитку нашого суспільства. Хотілося б сподіватися, що художня самодіяльна творчість і в майбутньому не втратить своєї актуальності, буде розвиватися,

розширюватися, знаходячи нові форми, і сприяти культурному розвитку особистості і суспільства.

Про художню самодіяльну творчість пишуть і говорять уже давно, – власне кажучи, інтерес до неї підтримувався в тій чи іншій формі на всьому протязі історії [22]. Предметом спеціального вивчення вона, правда, ніколи не вельми була, постійно перебуваючи як би на периферії наукового уваги, проте ж значення її як дуже істотною форми сучасної народної творчості визнавалося так чи інакше всіма і завжди. І треба сказати, ніяких особливих складнощів проблема ця досі не уявляла. Вважалося якось само собою зрозумілим, що практичне керівництво самодіяльністю відноситься переважно до компетенції будинків народної творчості, будинків культури та сільських клубів, а в теоретичному плані цілком достатньо було найзагальніших висновків на кшталт того, що самодіяльність – це одна з найважливіших форм сучасної народної творчості, що вона дає уявлення про величезні культурні перетворення, що відбулися в нашій країні [41, с. 60].

Розглядаючи питання про сучасну ситуацію в розвитку художньої самодіяльної творчості, ми не можемо не говорити про відродження загальної культури народу, збереженні та відновленні втрачених традицій [54, с. 63]. Слід зазначити, що у вітчизняній практиці культурної діяльності значення *поняття «художня самодіяльна (аматорська) творчість»*, зазвичай, вживається в словосполученні «художня творчість», яке і включає в себе створення та (або) виконання художніх творів силами любителів, які виступають колективно або поодиноці.

Таким чином, *термін «місцева традиційна народне художня творчість»* є об'ємним поняттям, що включає в себе як вказівку на традиційні види культурної діяльності, так і на самодіяльний характер їх освоєння.

Обрана нами тема кваліфікаційного дослідження тому і видалася дуже цікавою і актуальною, адже інтерес до народного коріння культури, ролі художньої самодіяльної творчості у розвитку естрадного вокального мистецтва в Україні, на Сумщині зокрема, – викликані в сьогоденні світовими

тенденціями, проблемами глобалізації. Нині в суспільстві зростає розуміння того, що забезпечення безпеки країни, адекватне і своєчасне реагування на зовнішні і внутрішні виклики, створення умов для інтенсивного економічного розвитку взаємопов'язане з духовним розвитком суспільства, розвитком сфери культури, рівнем її державної підтримки. Зміцнення моральних цінностей, збереження культурної спадщини українського народу, забезпечення можливості для вільного та рівного доступу громадян до культурних цінностей, розвиток матеріально-технічної бази закладів культури, впровадження нових технологій і гідна оплата праці працівників організацій культури і мистецтва, *ось ті завдання*, вирішення яких має стати стратегічними напрямками державної культурної політики на найближчі роки.

Усвідомлення ролі творчого культурного потенціалу ставить проблему вивчення сутності, специфіки, особливості функціонування художньої самодіяльної творчості на Сумщині та її місця в сучасних умовах [41, с. 63].

Як свідчить практика багатьох регіонів Сумської області, суспільство приростає новими театрами, державними і громадськими музеями, культурно-дозвіллевими центрами, будинками національного фольклору і ремесел, дитячими школами мистецтв – словом, різноманітними способами задоволення безперервно змінюються духовних потреб населення.

Але, на жаль, трансформація політичної, економічної і соціальної систем України, не змогли не позначитися на соціально-економічному середовищі функціонування культури в Сумській області. З одного боку, – сьогодні найважливішими соціальними інститутами «транслявання» надбань культури є професійні творчі колективи театрів, державних і приватних концертних об'єднань, засоби масової інформації – радіо, телебачення та багато іншого. З іншого – значне місце в підготовці і передачі «продуктів» культури як і раніше займають самодіяльні творчі об'єднання палаців і будинків культури, які переживають нині важкі часи. Так, наприклад, втратили свою колишню роль будинки і палаци культури, ще вчора слившіє флагманами культурно-освітньої роботи; вони або віддані в оренду випадковим організаціям, або того гірше –

продані з молотка [68, с. 95]. Багато з них втратили частину структурних художніх підрозділів, виникли нові види творчих колективів типу клубів любителів гітари, джазу, авторської пісні тощо. Однак «класичні» творчі об'єднання, серед яких провідне місце належить вокально – хоровим (академічним, естрадним, народним) і хореографічним колективам, оркестрам народних інструментів, як і раніше активно займаються задоволенням і розвитком художньо-естетичних запитів населення завдяки творчому потенціалу учасників цих колективів.

Прийшов час не просто поблажливо враховувати запити потенційної або реальної аудиторії, але покласти їх в основу всієї сьогоденної діяльності установ культури в Сумській області. Окрема проблема – пошук методичних форм культурно-дозвілєвої діяльності. Перше, над чим тут слід подумати, це оптимальне поєднання традиційних (усних, друковано-наочних, театралізованих тощо) і інноваційних форм. Беруться до уваги такі умови і чинники, як наявність ресурсів, кваліфікація виконавців, що є в розпорядженні організаторів, заходи, час тощо.

З перекладом культурно-дозвілєвих закладів на нові умови господарювання помітно знизилася культурна активність населення, і тим самим художня самодіяльна творчість [41, с. 67]. Культпрацівники частіше покладаються тільки на власні сили, не прагнучи створити клубний актив, дати йому «дозвілєвої кваліфікацію». Але ж сутнісний сенс самодіяльних художніх колективів, професій культпрацівника якраз і криється в умінні привернути людей і допомогти їм в самоорганізації, самовизначенні, самовихованні, самоосвіті та самовираженні.

У діяльності осередків культури в Сумській області є не тільки перешкоди, що змушують геть відмовитися від вчорашньої практики і здійснення звичних культурно-дозвілєвих акцій, але і проблеми, що чекають свого невідкладного вирішення. *Оптимізація діяльності культурно-дозвілєвих закладів Сумщини лежить на перетині кількох напрямків:*

– критичний аналіз досвіду наших попередників і необхідність взяти з нього все, що ще може працювати в сучасних умовах і сприяти вирішенню сьогоденних завдань;

– творче використання зарубіжного досвіду (в рівній мірі годиться досвід і ближнього, і далекого зарубіжжя) організації дозвілля населення і, нарешті, власні невтомні пошуки кожного культурно-дозвілєвого закладу, кожного самодіяльного творчого колективу і кожного творчо мислячої працівника культури.

Художня самодіяльна творчість справедливо розглядається в наш час як потужний масовий рух в області мистецтва, естрадного вокального мистецтва зокрема, як процес створення умов для мотиваційного вибору особистістю предметної діяльності. Причому процес цей визначається потребами особистості, її інтересами. Насолода, що отримується від культурно-творчої діяльності, розширює художній кругозір особистості, а також сприяє реалізації соціальних функцій культури (просвітницької, профорієнтаційної, рекреаційної, гедоністичної, прокреативного, самореалізаційної, творчої). Саме художня самодіяльна творчість найбільш ефективно сприяє духовному відновленню особистості через оволодіння культурними цінностями минулого і сьогодення [29, с. 1].

Однією з активних форм культурно-творчого аспекту діяльності є неорганізоване аматорське виконавство (побутова хореографія, пісенне виконавство і музикування), яке є сприятливим ґрунтом для задоволення творчих запитів та інтересів у художній самодіяльній творчості. Першим кроком до художнього самодіяльної творчості, безумовно, є інстинктивне поведінку особистості. Мимоволі проникаюче мистецтво, як в масове дійство, так і у внутрішній світ людини, відбивається на неоднорідність сприйняття його і визначається тією міркою, яка найбільш прийнятна наявної середовищі існування. Передані традицією культурні цінності мають вплив на формування «ідеалу», так як життєвий шлях їх нескінченний.

Таким чином, сутність і сенс сучасної художньої самодіяльної творчості полягає в безпосередньому залученні широких верств населення до занять мистецтвом, співволодінню навичками художньої творчості, у впровадженні творчості в повсякденний побут [41, с. 71].

Термін «художня самодіяльність» можна тлумачити двояко чином – в широкому сенсі і в більш вузькому, конкретному. Художня самодіяльність в широкому сенсі – це взагалі вся сума первинних проявів художньої ініціативи мас, що не припускає ніяких спеціальних форм організації. З цієї точки зору все, що створюється за межами професійного мистецтва, можна назвати самодіяльністю. Робота в клубних і шкільних гуртках, діяльність агітбригад, творчість «неорганізованих» авторів, пісні сучасних «рапсодов», як охрестив їх Ю. Андреев, – все це самодіяльність, самодіяльність в широкому сенсі. Самодіяльні колективи організовуються при заводах, клубах, палацах культури, військових частинах, навчальних закладах, колгоспах, радгоспах тощо. Вони складаються з любителів, які суміщають заняття в гуртках зі своєю основною професією [15, с. 909].

Художня самодіяльність виступає як своєрідна форма занять мистецтвом, залучення до нього, як нова форма організації мас з метою залучення їх в художню творчість [6, с. 17]. Основна специфіка цієї форми полягає в тому, що маси людей, професійно зайнятих в різних сферах виробництва та обслуговування, не пориваючи своїх виробничих зв'язків, в той же час систематично і постійно віддають заняття мистецтвом, творчості частину свого часу і як би отримують додаткову – художню – спеціальність.

Не всяке любительське заняття мистецтвом може бути віднесено до художньої самодіяльної творчості. *Художня самодіяльна творчість* у власному розумінні слова починається там, де заняття мистецтвом перестають бути особистою справою, що обмежене сімейним або дружнім колом, і набувають більш-менш широкий громадський характер і суспільну спрямованість. Іншими словами, *художня самодіяльна творчість припускає*, по-перше, певний ступінь громадської організації і, по-друге, звернення до певної аудиторії глядачів або

слухачів. А це в свою чергу передбачає такий рівень художньої підготовки, при якому учасники самодіяльності здатні відповісти своїм мистецтвом на естетичні вимоги часу.

Є сфери творчості, в яких критерії, що пред'являються до художньої самодіяльної творчості, в принципі нічим не відрізняються від тих, які існують для професійного мистецтва, а шляхи досягнення майстерності, по суті, також однакові. Це відноситься до таких видів виконавського мистецтва, які давно і міцно освоєні професійними традиціями: вокал, театр (драматичний і оперний), оркестри (симфонічні або естрадні), «класичні» інструменти, художнє читання, циркове мистецтво тощо [74, с. 126]. Художня самодіяльна творчість, вторгаючись в ці області, не може не дорівнювати на професійному рівню, не може не тягнутися до нього, не змагатися з ним. Головна проблема для неї тут – оволодіння майстерністю на рівні професійного, головний шлях – отримання необхідної школи, яка в принципі не може бути якісно іншою порівняно з школою професійної.

Те ж саме можна сказати і про художню самодіяльну творчість у галузі літератури або музики. «Самодіяльний» співак, поет або «самодіяльний» композитор відрізняються від професійних побратимів по творчості лише по тим «виробничим» відносинам, в яких вони знаходяться зі своєю творчістю. І тим і іншим необхідні і обдарування, і школа, і рівень майстерності.

Сучасна художня самодіяльна творчість у переважній своїй частині (а що стосується міста, то і переважної частини) орієнтується саме на ті сфери творчості, виконавського мистецтва, естрадного вокального мистецтва зокрема, які досягли висот завдяки великим професійним традиціям. Природно, що вона вимагає в першу чергу кваліфікованого і цілком професійного керівництва і творчої допомоги спеціальних установ і організацій, критики і друку, художньої громадськості [15, с. 912].

Треба зазначити, що художня самодіяльна творчість приваблює багатьох людей різного віку своєю нерегламентованістю, свободою і добровільністю

вибору її видів і форм. Ще з давніх часів людина прагнула висловити своє особисте світосприйняття за допомогою пісні, танцю, малюнка тощо.

Паралельно з аспектами наукового пізнання і пізнання засобами мистецтва, естрадного вокального мистецтва зокрема, в художній самодіяльній творчості *проходить співвідношення двох процесів – соціалізації та індивідуалізації*. В результаті взаємодії їх, створюється сучасне уявлення про діяльність особистості [77, с. 100]. Будучи організованим аспектом культурної діяльності, художня самодіяльна творчість передбачає як колективні, так і індивідуальні, неорганізовані дійства і найбільш доступно всім бажаючим.

В даний час спостерігається повсюдний інтерес до відродження місцевих народних звичаїв, свят і обрядів, що дозволяє говорити про необхідності наукового підходу до дослідження сучасних процесів, що відбуваються як в цілому в культурі, так і в художній самодіяльній творчості на локальному рівні.

Так, професор Р. Салахутдінову своїй книзі «Соціально-культурна творчість як ефективний засіб формування культурного середовища наводить *класифікацію соціально-культурного творчості, де серед всіх зазначених напрямів є і художня самодіяльна творчість* [55, с. 137]:

- самодіяльність організована на фольклорі і етнографічній культурі минулого;
- художня самодіяльна творчість орієнтована на професійне мистецтво;
- масова художня самодіяльність (музична, танцювальна, театральна, образотворча тощо);
- народно-художні промисли і ремесла;
- авторська самодіяльність;
- оригінальна самодіяльність не має аналогів ні в професійному мистецтві, ні в фольклорі.

Яка в свою чергу має і функції:

- громадська організація соціокультурної діяльності має за інтересом в досуговое час;
- реалізація естетичних потреб і художні здібності людей;

- організаційно-педагогічне – виховання моральної та естетичної культури підростаючого покоління;
- відродження, збереження і розвиток національно-культурних традицій і народної творчості.

Таким чином досягається кілька результатів, які Р. Салахутдинов назвав предметними і виховними [55, с. 138]. *Предметні* – це культурні цінності, до яких відносяться досягнення в галузі художньої самодіяльної творчості, спорту тощо; культурне середовище, тобто культура побуту, праці, виробництва. *Виховні* – це культура особистості, тобто моральна, естетична, фізична культура, екологічна, економічна, правова, культура спілкування.

Обидва ці результати цілком доповнюють один одного і впливають на здоров'я нації і розвиток сучасного суспільства в цілому – суспільство має величезний вплив на особистість, але справжнє натхнення проявляється тоді, коли людина визначила і вибрала своє «цінне», а кожній особистості притаманні певні цінності, які виступають сполучною ланкою між культурою суспільства і духовним світом особистості, між громадським та індивідуальним буттям.

Художня самодіяльна творчість передбачає включення природного таланту особистості в процес творення (сутності творчості), де він розвивається і вносить нові естетичні цінності в результаті теоретичного і практичного досвіду. Спираючись на вищесказане, ми вважаємо, що художня самодіяльна творчість в сучасному суспільстві є невід'ємною частиною художньої культури народу, може зберігатися і розвиватися при певних умовах. *Поняття «створення умов»* – це комплекс дій, спрямований на здійснення, виконання, організацію та управління діяльністю, що забезпечує реалізацію прав і зобов'язань органів місцевого самоврядування з питання реалізації встановлених повноважень і, зокрема, зі створення умов для збереження і розвитку місцевого традиційної художньої самодіяльної творчості [76, с. 126]. Таким чином, *художня самодіяльна творчість є головною умовою ефективного розвитку естрадного вокального мистецтва Сумщини, що*

передбачає ресурсне забезпечення, фінансову, матеріальну і структурну підтримку. З цією метою органи місцевого самоврядування на Сумщині створюють умови для розвитку організацій, що здійснюють діяльність в сфері збереження і відновлення традиційної народної культури шляхом:

- розробки та реалізації програм по збереженню і розвитку народної художньої творчості;
- створення спеціалізованих установ культури, які здійснюють функції збереження, розвитку і популяризації народної художньої творчості;
- підтримки творчої діяльності громадян, які є носіями і поширювачами матеріальних і духовних традицій народної культури, використовуючи механізми грантової підтримки, установи премій, інших заходів матеріального і морального стимулювання;
- нормативного регулювання діяльності суб'єктів народної художньої творчості (громадян, юридичних осіб і громадських організацій);
- фінансування робіт і послуг зі збереження та поповнення зборів фольклорно-етнографічних матеріалів, що зберігаються в музеях, архівах, бібліотеках та інших установах, створених на території муніципального освіти;
- фінансування робіт і послуг зі створення колективів народної художньої творчості;
- фінансування творчих проектів з організації та проведення свят, конкурсів та інших масових заходів, організованих з метою популяризації та розвитку самодіяльної художньої творчості [35, с. 47].

Художня самодіяльність займає важливе місце в культурі нашої країни. Міністерством культури України розроблено Положення про самодіяльний колектив художньої творчості, яке визначає основні принципи діяльності, умови створення і функціонування непрофесійних колективів художньої самодіяльної творчості і народних промислів. *Головними цілями діяльності самодіяльного колектива можна вважати:*

- відродження, збереження, розвиток і розповсюдження української традиційної культури;

- залучення населення до культурних традицій різних регіонів України, традицій вітчизняної і зарубіжної культури;
- створення, збереження і розповсюдження культурних цінностей і широке залучення до участі в творчості різних соціальних груп населення;
- популяризація творів, які отримали суспільне визнання;
- набуття знань і навичок у різних видах художньої творчості і гармонічний розвиток творчих здібностей особистості. створення умов для її самореалізації;
- організація вільного дозвілля і задоволення культурних потреб громадян.

Для розвитку естрадного вокального мистецтва засобами художньої самодіяльної творчості необхідні такі умови:

- вивчення і використання у практичній діяльності закладів культури історико – культурних традицій;
- формування стійких інтересів до різних форм художньої самодіяльної творчості серед учасників аматорських об'єднань, а також різних груп населення, які не залучені в активні форми художньої самодіяльної творчості;
- оновлення змісту діяльності аматорських об'єднань, клубів по інтересам на основі розвитку ініціативи, активної самодіяльності населення та інших форм діяльності (встановлення творчих контактів у спільному проведенні часу).

Хотілось би надіятись, що що художня самодіяльна творчість в Сумській області й у майбутньому не втратить свою актуальність, буде розвиватись, розширюватись, знаходячи нові форми, і сприяти культурному розвитку особистості і суспільства.

Базовою умовою для реалізації повноважень муніципальної освіти щодо забезпечення умов для розвитку естрадного вокального мистецтва засобами місцевої художньої самодіяльної творчості є створення творчих колективів різної жанрової спрямованості: вокально – хорових (академічних, народних, естрадних), музичних, хореографічних, театральних, фольклорних.

2.3. Особливості розвитку естрадного вокального мистецтва в Сумській області.

Необхідність мистецтва і незамінність художньої творчості очевидна. Головна соціальна цінність культури і мистецтва в тому, що вони є механізмами регулювання суспільства. Художня самодіяльна творчість – найважливіший пласт нашої національної культури, її основа, без якої неможливе формування національної самосвідомості і розвиток професійного мистецтва, естрадного вокального мистецтва зокрема.

Трансформація політичної, економічної і соціальної систем не змогли не відбитись на соціально-економічному середовищі функціонування культури. З однієї сторони, – сьогодні важливими соціальними інститутами «транслявання» досягнень культури являються професійні творчі колективи, державних і приватних концертних об'єднань, засоби масової інформації – радіо, телебачення тощо. З іншої – значне місце у підготовці і передачі «продуктів» культури, естрадного вокального мистецтва зокрема, як і раніше, займають самодіяльні творчі об'єднання палаців і будинків культури [11, с. 12].

Слід зазначити, що на даному етапі розвитку нашого суспільства самодіяльна художня творчість українців якісно змінилась. Якщо на протязі тривалого часу головною була пропаганда мистецтва, естрадного вокального мистецтва зокрема, засобами самодіяльності, то зараз її основою є задовільнення художньо – естетичних потреб людини, особистості, потреб у самовираженні, залученні до культурних цінностей. У роботі як професійних, так і самодіяльних колективів Сумщини найбільш важливою стає функція розвитку здібностей, формування особистісних якостей і конкретної особистості, підсилення естетичних аспектів виховання особистого «Я». У сфері художньої самодіяльної творчості відбувається паралельний розвиток творчих напрямків, видів, жанрів на основі різних традицій і у зв'язку з різними рівнями художньо – професійної, побутової, класичної, фольклорно, масової, елітної, авангардної тощо.

Державні органи разом з профспілками та іншими суспільними об'єднаннями створюють систему соціальних, організаційно – правових і економічних гарантій творчої діяльності як професійних, так і самодіяльних колективів, а обласні та районні методичні центри народної творчості надають методичну допомогу. Як професійні, так і самодіяльні колективи на в Сумській області мають право здійснювати концертну діяльність, приймати участь у різноманітних фестивалях, оглядах, конкурсах та інших культурних заходах, приймати участь у виконанні соціально – творчих заказів [15, с. 925].

У нашому мальовничому краю живуть люди щирої вдачі, невтомної енергії, закохані в рідну землю і батьківську пісню.

Краса України здавна надихає людей на творчість, закликає відірватись від буденності, озирнутись навколо, відчувати себе часткою прекрасного світу.

Склавши 25 частинок (а саме стільки міст і районів у нашій області) в єдине ціле, додавши творчості, натхнення і любові, утворився дивовижний мистецький вінок Сумщини, насичений різнобарвям талантів.

Досить потужним осередком культурно-мистецького життя Сумщини та України загалом по праву вважається місто Суми.

Естрадне вокальне мистецтво можна впевнено вважати одним із найбільш розвинених і найбільш популярних мистецьких жанрів у нашу місті. Провідними солістами мистецьких закладів нашої держави, зокрема таких, як опера, оперета, філармонія, театр, палац культури в сьогоденні є десятки високопрофесійних артистів-вокалістів, уродженців міста Суми. Наші земляки відзначились численними перемогами на Міжнародних і Всеукраїнських вокальних конкурсах, успішною участю у головних вокальних шоу нашої держави: «Голос країни», «Х-фактор», «Україна має талант», «Шанс» та інших.

Тож у даному підрозділі з'ясуємо як відбувається розвиток естрадного вокального мистецтва в Сумській області, його зміст і особливості.

Високопрофесійним осередком розвитку і пропаганди естрадного вокального мистецтва на Сумщині та далеко за її межами є *Сумська обласна філармонія*.

Комунальний заклад культури Сумської обласної ради – Сумська обласна філармонія заснована 2 липня 1939 року згідно Постанови Оргкомітету Верховної ради УРСР по Сумській області від 02 липня 1939 року №572. З початку створення та по цей час Філармонія функціонує у старовинному будинку, що визнаний пам'яткою архітектури.

Пам'ятним для шанувальників оперного мистецтва в Сумах був 1913 рік, на початку якого на сцені кращого в місті концертного залу гастролювала італійська міланська опера. У виконанні солістів – віртуозів сумчани слухали тоді «Травіату» Д. Верді, «Кармен» Ж. Бізе, «Джоконду» А. Понк'йоллі. В 1916 році тут розміщувався кінотеатр «Люкс». Після 1917 будинок Дворянського зібрання було передано під клуб ім.Т. Певченка, пізніше – клуб металістів (заводу ім. Фрунзе), де влаштовувались веселі новорічні маскаради, танцювальні вечори тощо. З 1939 року в цьому будинку розмістилася Філармонія. Протягом 1945 – 1976 років частину будинку займав Сумський художній музей. Завдяки енергії та ініціативі Абрама Михайловича Гака в 1950 році тут створюється симфонічний оркестр, але в 1955 року він був розформований. На першому поверсі знаходився концертний зал, де вдячна публіка слухала відомих виконавців того часу. Тут виступали всі відомі зірки світового вокального мистецтва, геніальні піаністи, зірки камерного та естрадного жанрів: О. Образцова, Б. Штоколов, Д. Гнаткж, І. Архіпова, М. Магомаєв, С. Ріхтер, В. Співаков, С. Лемешев та інші.

За період існування Радянського Союзу колективи Філармонії гастролювали по всій території СРСР, а також приймали артистів з усієї країни в себе. За останні роки філармонія значно активізувала своє творче життя. З 1993 року у місті Суми на базі філармонії було проведено 20 міжнародних фестивалів органної, камерної та джазової музики – «Органум», «Бахфест», «Джаз-фест» -- в яких приймали участь артисти із 19-ти країн світу: України, Австрії, Білорусі, Голландії, Італії, Канади та інших, у тому числі виконавці світового рівня з Ізраїлю, США, Німеччини, Польщі. Сумчан радували своїм талантом органісти: Євгенія Лісичина (Латвія), Юліан Гембальські (Польща),

Ерік Лебрен (Франція); ансамблі: Київський квартет саксофоністів Concerto Polasso; камерні хори «Київ» та «Глорія»; співачка Ольга Пасічник (Польща), піаніст Олексій Природний (США) та багато інших. Під час фестивалів проходили виставки художників, скульпторів, фотографів, архітекторів України, Франції, Голландії. Організації та проведенню фестивалів сприяли посольства Нідерландів, США, Польщі, Австрії, Фінляндії, Французький культурний центр в Україні, Гете-Інститут, швейцарська фундація Pro Heltia. За час існування Філармонії тут працювали творчі колективи, серед яких симфонічний оркестр, академічна хорова капела, струнний квартет, естрадна група, лекторійна бригада. З 01.01.2001 року Сумська обласна філармонія стала комунальним закладом культури Сумської обласної ради. З вересня 2003 року на базі обласної філармонії розпочала роботу дитяча філармонія.

Філармонія є складовою частиною системи закладів культури та мистецтва області, направлена на створення умов для творчого розвитку особистості, естетичного виховання громадян, задоволення культурних потреб українського народу, залучення до сфери мистецтва дітей та юнацтва, пропаганду вітчизняної та світової класики.

Заклад зберігає найкращі традиції минулого, колектив Філармонії керується принципами збагачення концертних програм, поєднання сучасного естрадного мистецтва з жанрами та формами класичної камерно-симфонічної музики, відроджуючи традиції самобутнього місцевого та національного фольклору, розвиваючи професійне мистецтво, дитячу творчість, залучаючи молодь у світ музики. У закладі постійно проводяться культурно – мистецькі заходи щодо популяризації сімейних традицій, запрошуються родини не тільки артистів чи колег по роботі, а й багатодітні родини міста та області, які можуть послухати різноманітні концерти, спрямовані на збереження національно – патріотичних цінностей, популяризацію українського пісенного фольклору, історичних козацьких пісень.

Яскрава палітра власних музичних програм, фестивалів, звітів, виступів гастролерів постійно притягують чисельну кількість шанувальників музики.

Філармонічна діяльність поширюється не тільки в межах міста, а й на всю область та за її межами. Сьогодні творче обличчя обласної Філармонії – це творчі колективи, такі як: камерний оркестр старовинної та сучасної музики «Ренесанс», вокальний дует Олени та Костянтина Обозних, молодіжний вокальний ансамбль «Елегія», ансамбль народної пісні «Слобожанські барви», естрадний інструментальний ансамбль «Араміс», інструментальне тріо, вокально-інструментальний ансамбль «Fly», інструментальний дует у складі Олексія Липового (баян) та Тетяни Сурган (скрипка), квартет саксофоністів, жіночий вокальний ансамбль.

У закладі працюють 3 заслужених діяча мистецтв України, 4 заслужених працівника культури України, 8 артистів та 4 колективи є лауреатами міжнародних конкурсів, 1 колектив – Всеукраїнського конкурсу, 1 колектив – республіканського конкурсу, 2 артисти є лауреатами міжнародного телевізійного конкурсу вокалістів «VOICE-MASTER 2013» м. Київ та учасниками телевізійного конкурсу «Х-фактор», 19 працівників, у тому числі 15 артистів, нагороджені Відзнакою президента України за гуманітарну участь в антитерористичній операції. 90 % працівників нагороджені Почесними грамотами Міністерства культури України та керівництва області. Більшість окремих виконавців та колективів є лауреатами інших конкурсів, нагороджені Почесними грамотами Міністерства культури України, керівництва області та Філармонії.

Колективи Філармонії є постійними учасниками в обласних та республіканських мистецьких заходах. Це і святкування Дня Соборності України, Всеукраїнський проект «Єдина Україна: Схід і Захід разом», святковий концерт в м. Києві на майдані Незалежності «Пісні єдиної країни», в заходах Сумського земляцтва у Києві, в святах партизанської слави та багато інших. Кожний рік художнім складом закладу створюється 15-20 нових концертних програм. Зараз у репертуарі Філармонії – 24 різноманітні концертні програми, в яких задіяний весь акторський склад, що налічує 79 артистів, серед яких: заслужені діячі мистецтв України – артист-вокаліст (естрада) Валерій

Козупиця, керівник естрадного інструментального ансамблю «Арамис» Володимир Прихожай, концертмейстер Валентина Макарова; заслужені працівники культури України артист-вокаліст (естрада) Євген Радченко, режисер-постановник – Тетяна Матвієнко, органіст Орест Коваль. Очолюють колектив: директор закладу – Олександр Даниленко, художній керівник – Олена Обозна. Артисти підтримують українських вояків на Сході країни у зоні АТО. У жовтні 2016 року ансамбль народної пісні «Слобожанські барви» та молодіжний вокальний ансамбль «Елегія» отримав «Гран-Прі» у відкритому фестивалі – конкурсі української культури та фольклору «Байбак-гезі» у м. Мілове Луганської області, а також виступив перед воїнами АТО. Крім цього, за період подій в зоні АТО у 2017 році артисти побували з виїзним концертом для учасників АТО у прифронтовій зоні – у с. Кримське Луганської області, де розташована одна з військових частин, яка брала участь у антитерористичній операції на Сході України, та отримали відзнаку Президента України.

Відповідно до Статутів закладу метою основної діяльності Філармонії є створення високохудожніх концертних номерів, які сприяють формуванню у слухачів естетичних та моральних якостей, пропаганда найкращих зразків вітчизняного та світового музичного мистецтва в Сумській області, в Україні та за її межами. Філармонія здійснювала свою діяльність відповідно до мети діяльності закладу, визначеної його Статутами [18, 19, 20], згідно яких видами основної діяльності закладу було: – створення, публічне виконання та публічний показ концертів на власній сцені та на гастролях; – організація мистецьких фестивалів, конкурсів, оглядів та інших культурно-мистецьких заходів, а також реалізація квитків на зазначені заходи; – підготовка концертних програм та інших заходів на основі договорів з юридичними та фізичними особами для їх публічного виконання чи публічного показу на власній чи орендованих сценах з додержанням прав авторів; – надання організаціям на основі договорів послуг для проведення заходів, концертів, тощо; – надання власної сцени іншим філармонічним колективам та окремим виконавцям для проведення гастрольних заходів, спільних проектів, програм та

інших заходів; – реалізація квитків, проведення цільових концертів, лекцій-концертів, виставок та інших культурно-масових заходів по цінам, встановленим самостійно відповідно до законодавства України, що вміщено у Додатку Б.

Здається, ще вчора Сумська філармонія тільки афішувала початок 80-го ювілейного концертного сезону, а 30 травня у концертній залі закладу знову був аншлаґ – шанувальники музичного мистецтва зібрались на святковий концерт, присвячений його закриттю.

Минулий рік для філармонії позначився цікавими мистецькими проектами, активною гастрольною діяльністю. З творчістю сумських артистів познайомились глядачі Івано-Франківська, Чернігова, Житомира, Запоріжжя, Львова, неодноразово майстри сцени виїжджали на Схід України, піснею підтримуючи бойовий дух наших захисників.

До слова, камерному оркестру старовинної та сучасної музики «Ренесанс», у нинішньому сезоні виповнилось 37 років. Цьогоріч до сумської філармонії приїздили маститі виконавці світового рівня, зокрема, народний артист України Володимир Кашуба, італійський диригент Сандро Наглія, двічі номінант Греммі американський піаніст Беніто Гонсалес та інші.

З нагоди свята артистів та працівників філармонії вітали представники влади та громадськості, відзначаючи, що кожна знакова подія в області знаходить відбиток у тематичних концертних програмах, які відбуваються не лише у стінах філармонії, а й на концертних майданчиках регіону. Тож багатьох артистів було відзначено грамотами Кабінету Міністрів України, обласної державної адміністрації, управління культури.

Грамотою Сумської обласної ради за багаторічну плідну працю, високий професіоналізм, вагомий особистий внесок у розвиток музичного мистецтва було нагороджено артистку-вокалістку жіночого вокального ансамблю народної пісні «Лада» Олену Кірієнко, артиста-вокаліста, Заслуженого артиста України Леоніда Матвієнка та артиста-вокаліста Костянтина Обозного.

Концерти на ознаку закриття сезону триватимуть цілий тиждень. Так, 6 червня артисти філармонії запрошують на естрадну програму «Україно, зорі твої сині».

Шосткинський район.

Більше 40 000 аматорів народної творчості в дарунок рідній Україні презентували свої здобутки на обласному культурно-мистецькому фестивалі «Тобі, єдина Україно, натхнення, творчість і любов!», який крокував Сумщиною упродовж двох останніх років.

Скільки районів і міст – стільки й відтінків і барв у мистецькій палітрі фестивалю. Творчі заходи розквітали рушниками і вишиванками, виробами з дерева та лози, бісеру та вовни, старовинними строями та картинами народних художників.

Слобожанщина і Полісся багатоголосим заспівом пісень та обрядів закликали весну, водили зелену тополю, жнивували та щедрували. Мелодійною українською піснею, запальним танком, поетичним словом, мовою музики аматори Сумщини освідчувалися в любові до рідного краю.

Життєдайне цілюще джерело народної творчості – безцінний скарб, що збагачує наші серця добром, наповнює душі світлою радістю, дарує віру та надихає на нові перемоги заради нашої незалежної держави.

Україна, яку так любили і оберігали наші діди-прадіди, відроджується. І встеляються життєві стежини білими і червоними кольорами рушників: кольорами благодаті, злагоди, достатку, миру і любові до рідної землі.

В місті Шостка потужна класична школа, сильні хорові колективи, поети й композитори, які чудово оспівують рідну землю.

Кожен номер концертної програми був виконаний на високому сценічно-виконавському рівні й зачаровував присутніх фестивального дійства. Народними веснянками полонив глядачів народний фольклорний ансамбль «Любисток», проникливою лірикою звучала українська пісня «Якби я вміла вишивати» у виконанні солістки Оксани Чепік, вразили енергійним співом учасники хору ветеранів праці казенного заводу «Імпульс», у вихорі танцю

демонстрували свої таланти народні колективи: «Джерельце», «Світанок», «Сюрприз» та «Шарм».

Творчі колективи й сольні виконавці, майстри декоративно-ужиткового мистецтва, хореографії, мовою пісні та художнього слова, рукотворними шедеврами та хореографічними композиціями освідчувалися у любові до України.

Зразковий ансамбль танцю «Дарунок» районного будинку культури та вокальне тріо «Зорепад» районного організаційно – методичного центру. солістів Руслани Пакало, Альони Корсік, Віталіни Полякової, Віктора Невдаха.

Тростянецький район.

Серед кращих колективів Тростянеччини, – аматорські вокальні ансамблі «Срібні роси», «Перлина Слобожанщини», «Червона троянда», «Рябінушка», хорові колективи Буймерського та Боромлянського будинків культури.

Лебединський район.

Багата талантами і Лебединщина. Це – театр «Орфей» та вокальні ансамблі «Лебедія» і «Любава» Лебединського районного будинку культури, хоровий колектив Голубівського сільського будинку культури, вокальні ансамблі «Калина» Василівського та «Червона калина» Рябушківського сільських будинків культури, вокальне тріо «Берегиня», ансамбль бального танцю «Грація» та дитячий вокальний ансамбль «Непосіди» районного будинку культури, хореографічний колектив «Енерджі- Денс» Голубівського сільського будинку культури та хореографічний колектив «Шарм» Лебединського районного Будинку дитячої та юнацької творчості.

Популярнісю користуються виступи вокального гурту «Оksamитові зорі» районного будинку культури. Солісти міського центру культури і дозвілля Валерій Костирін, Володимир Брисенко, Ольга Пашенко, Олена Листопад, Влада Дегтяр на концертах виконують відомі та улюблені усіма українські пісні: «Смерека», «Тече вода», «Червона рута», «Мова єднання» тощо. Дитячий вокальний ансамбль «Феєрія». Солістки Ірина Саєнко та Олена Демиденко, народний аматорський вокальний ансамбль автентичного співу «Стріла»,

народний аматорський хореографічний колектив «Веселка» та улюбленці лебединців – народний аматорський вокальний ансамбль «Лебедина пісня».

Конотопський район.

Розвиток естрадного вокального мистецтва ми спостерігаємо і в Конотопському районі: хор старших класів дитячої музичної школи № 1, ансамбль танцю «Тріумф» міського будинку культури «Сучасник», зразкові ансамбль танцю «Free Dance» міського будинку культури «Зоряний» та хореографічний колектив «Лілея» Центру дитячої та юнацької творчості, аматорські колективи сучасного та естрадного танцю «Арт-Стайл» і спортивно-танцювальний клуб «Сучасник», хореографічні колективи «Пролісок» та «Юні флеш» дитячої школи мистецтв.

Путивльський район.

Бурхливі оплески на концертах лунають на адресу солістів: Петра Лавренка, Світлани Пустовойтової, Жанни Горбовцової. Також поруч з досвідченими вокалістами не менш захоплюючими та професійними є виступи молодших учасників: Катерини Хоруженко, Ігоря Ломаки, Наталії Хижнякової.

Зачаровують виступи зразкового аматорського хорового колективу «Весняні голоси», народних аматорських ансамблів «Сіверяни», «Надія», «Барви» Путивльського районного будинку культури та вокального ансамблю «Джерельце» КЗ «Путивльська дитяча музична школа».

Виступи юних учасників народного фольклорного колективу «Ярославна», які презентують прадавню культуру горюнів, являються найкolorитнішою частиною концертної програми Путивльського району.

*ЦЬОГО РОКУ СУМЩИНА ВІДЗНАЧИЛА 30-ТУ РІЧНИЦЮ
НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ*

Зустріла Сумщина ювілейну подію – 30-у річницю незалежності України. 23 серпня в Сумському обласному академічному театрі драми та музичної комедії ім. М.С. Щепкіна проведено святковий захід «Тобі, єдина Україно, натхнення творчість і любов», який став заключним

акордом наймасштабнішого обласного культурно-мистецького фестивалю за участю кращих творчих колективів мистецького аматорства Сумщини.

На виставці «Сумщина – перлина на туристичній мапі Україні» презентовано дивовижні історико-культурні пам'ятки та рекреаційні куточки нашої області, представлені в експозиціях Національного заповідника «Глухів», Державних історико-культурних заповідників у м. Путивлі та «Посулля», Національних природних парків «Деснянсько-Старогутський» та «Гетьманський», що вміщено у Додатку В.

Життєдайне цілюще джерело народної творчості – безцінний скарб, що збагачує наші серця добром. На початку основної мистецької програми мелодійною українською піснею вітали учасників святкового дійства народний аматорський інструментальний ансамбль народної музики «Веселі музики» Жовтневого селищного будинку культури Білопільського району та ансамбль національних інструментів Сумського вищого училища мистецтв і культури ім. Д. С. Бортнянського, що вміщено у Додатку Г.

Скільки районів і міст – стільки відтінків і барв у творчій палітрі Сумщини. Відвідувачі змогли сповна насолодитися роботами майстрів декоративно-прикладного та образотворчого мистецтва, які дивували різноманітністю та оригінальністю. Розквітли рушниками, вишиванками та витинанками, виробами з дерева, шкіри та лози, бісеру та вовни, обереговими ляльками, старовинними строями та картинами народних художників тематичні експозиції «Традиційний одяг: від давнини – до сьогодення», «Кольори Слобожанщини», «Чарівна глина: кераміка, гончарство», «Писанковий всесвіт», «Візерунки любові та єднання: традиційна вишивка, вибійка і ткацтво», «Кролевецький дивосвіт», що вміщено у Додатку Д.

Майстер-класи «Сумщина в орнаментах вишивок і ткацтва» провели: заслужений майстер народної творчості України Надія Гудилко, майстрині Ольга Гулей та Наталія Бабенко. Результатом їхньої спільної роботи була вишивана карта Сумської області з використанням орнаментів Кролевеччини,

Недригайлівщини, Середино-Будщини, Ямпільщини, Глухівщини, Буринщини, Тростянецьчини, Лебединщини, Роменщини, Охтирщини. Із захопленням відвідали учасники свята містечко майстрів «Простір народного мистецтва», що вміщено у Додатку Е.

Складовою виставки була книжкова експозиція «З Україною в серці», підготовлена фахівцями Сумської обласної універсальної наукової бібліотеки та Сумської обласної бібліотеки для дітей. Особливу зацікавленість відвідувачів викликала презентація обласного культурно-мистецького фестивалю «Тобі, єдина Україно, натхнення, творчість і любов», представлена Сумським обласним науково-методичним центром культури і мистецтв. Адже саме цей творчий проект став головною мистецькою подією останніх двох років та об'єднав більше 40 000 аматорів народного мистецтва нашої області.

Святкове дійство було продовжено у гостинній концертній залі театру. Під час урочистостей на рівні області та України були оцінені трудові звершення й високий професіоналізм жителів Сумщини. Зі святом присутніх привітали голова Сумської обласної державної адміністрації Микола Ключко, заступник голови Сумської обласної ради Лілія Ричкіна, Сумський міський голова Олександр Лисенко, які й вручили почесні нагороди, що вміщено у Додатку Є.

Краса України здавна надихає людей на творчість, закликає відірватись від буденності, озирнутись навколо, відчути себе часткою прекрасного світу. Композицією «Моя Україна» відкрили основну концертну програму аматори Роменського міського будинку культури Тетяна Литвиненко та зразковий аматорський ансамбль танцю «Перлина». Щирими та бурхливими оплесками підтримували глядачі виступи солістки Глухівського міського палацу культури Тетяна Карпенко та її талановитих вихованців зразкової аматорської вокальної студії «Добрий вечір», вокального ансамблю «Росинки» Сумського обласного центру позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю, що вміщено у Додатку Ж.

Родзинкою творчої програми став унікальний фольклор Сумщини, представлений у тематичному блоці «Роди, Боже, на всякого долю». Обрядове дійство «Обжинки» відтворили на сцені народні та зразкові аматорські обрядові та фольклорні колективи: «Ярославна» Путивльського районного будинку культури, «Рябинушка» Рябинівського сільського будинку культури Великописарівського району, «Деснянка» Очкинського сільського будинку культури Середино-Будського району, «Маківки» та «Слобожани» Охтирського районного будинку культури, «Народний художній колектив» фольклорний ансамбль «Любисток» Центру естетичного виховання Шосткинської міської ради, що вміщено у Додатку 3.

Героям нової епохи – воїнам АТО, надії на світле майбутнє України були присвячені композиції у виконанні народного ансамблю народного танцю «Молодість» Сумського вищого училища мистецтв і культури ім. Д.С. Бортнянського, вокального дуету у складі Олени та Костянтина Обозних, ансамблю «Елегія» Сумської обласної філармонії та тріо «Крісталл» із міста Суми.

Ліризмом та душевністю були сповнені виступи заслуженого артиста України, соліста Сумської обласної філармонії Леоніда Матвієнка, соліста зразкової аматорської вокальної студії «Самоцвіти Конотопщини» Ярослава Йотки та аматорського гурту «Різні сні» Конотопського районного будинку культури. Теплі емоції, світлу посмішку глядачів викликали виступи талановитої юні Сумщини – дитячого ансамблю скрипалів «Квітограй» Конотопської дитячої музичної школи № 1 та зразкового театру естрадної пісні «Мікс» Центру естетичного виховання Шосткинської міської ради, що вміщено у Додатку И, І.

Волелюбний дух українських козаків, щире добро та працелюбність наших предків відобразили музичні композиції у виконанні народного аматорського вокального ансамблю народної пісні «Хорол» Липоводолинського районного будинку культури, хору народної пісні

Сумського вищого училища мистецтв і культури ім. Д.С. Бортнянського та ансамблю народної пісні «Сяйво» Сумської обласної клінічної лікарні.

Яскравою сторінкою святкового концерту були виступи народної дизайн-студії «Артель-мода» Сумського обласного центру позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю з колекцією «Гетьманщина», народного аматорського вокального ансамблю «Молодість», хореографічного колективу «Кроки» Глухівського районного будинку культури та солістки Світлани Максимчук-Макаренко разом із юними учасниками народного аматорського ансамблю танцю «Полісяночка» Глухівського міського палацу культури.

Невичерпні духовні надбання України, що зберігаються поколіннями – це щире слово, душевна пісня, запальний танок, чарівна мелодія, мудрість народна. Все це ввібрав у собі фінальний захід обласного культурно-мистецького фестивалю «Тобі, єдина Україно, натхнення творчість і любов», який підтвердив, що аматорське мистецтво є невід’ємною складовою сучасної Сумщини, а народна творчість збагачує наші серця добром, наповнює душі світлою радістю, дарує віру та надихає на нові перемоги заради нашої незалежної держави на ім’я – Україна!

Отже, розглянувши лише невеличку частину загальної картини розвитку естрадного вокального мистецтва у Сумській області, ми можемо зробити висновок відносно значних творчих досягнень наших земляків. Вивчення і аналіз змісту діяльності художніх колективів Сумщини має як теоретико – методичне, так і мистецтвознавче значення для розробки теорії естрадного вокального мистецтва, практики вокальної підготовки, спрямованої на удосконалення і оптимізацію підготовки як професійних, так і самодіяльних вокалістів. що створить умови для ефективного розвитку естрадного вокального мистецтва в Сумській області вцілому. Проте, дана проблема потребує подальшого ґрунтовного дослідження і систематизації з метою збереження цих вагомих мистецьких надбань і використання у подальшому

розвитку естрадного вокального мистецтва на Україні, в Сумській області зокрема.

Висновки до розділу 2.

В розділі проаналізовано ретроспективу, умови, особливості розвитку естрадного вокального мистецтва в Сумській області

1. Визначено, що дуже важливо своєчасно побачити і використовувати можливості, закладені в природі різновидів естрадного вокального мистецтва і організаційно-творчих форм аматорської діяльності, поставити їх на службу естетичного і морального виховання молоді, інших категорій населення Сумщини. На практиці до цих пір зустрічається «ностальгічний» настрій: прагнення зберігати і розвивати насамперед традиційні, давно «освоєні» види художньої самодіяльної творчості. Вся структура художньої самодіяльної творчості у сьогоденні на Сумщині ускладнюється, і завдання органів і установ культури – визначити свою роль і своє місце в цих процесах.

2. Встановлено, що для реалізації повноважень муніципальної освіти необхідне забезпечення базових умов для розвитку естрадного вокального мистецтва засобами місцевої художньої самодіяльної творчості, а саме: 1) створення творчих колективів різної жанрової спрямованості: вокально – хорових (академічних, народних, естрадних), музичних, хореографічних, театральних, фольклорних; 2) формування стійких інтересів до різних форм художньої самодіяльної творчості серед учасників аматорських об'єднань, а також різних груп населення, які ще не залучені в активні форми самодіяльної художньої творчості; 3) оновлення змісту діяльності аматорських об'єднань, клубів за інтересами на основі розвитку ініціативи, активної самодіяльності населення та інших форм діяльності (зокрема, встановлення творчих контактів та спільне проведення часу).

3. Проаналізовано особливості розвитку естрадного вокального мистецтва в Сумській області. Вивчення і аналіз особливостей розвитку естрадного вокального мистецтва в Сумській області має як теоретико – методичне, так і

мистецтвознавче значення для розробки теорії естрадного вокального мистецтва, практики вокально-виконавської підготовки, спрямованої на удосконалення і оптимізацію підготовки як професійних, так і самодіяльних вокалістів, що створить умови для ефективного розвитку естрадного вокального мистецтва в Сумській області в цілому. Проте, дана проблема потребує подальшого ґрунтовного дослідження і систематизації з метою збереження цих вагомих мистецьких надбань і використання у подальшому розвитку естрадного вокального мистецтва на Україні, в Сумській області зокрема.

ВИСНОВКИ

У магістерському дослідженні здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення проблеми розвитку естрадного вокального мистецтва в Сумській області, що дозволило дійти таких узагальнень.

1. Концертизовано, що естрадне вокальне мистецтво є відображенням традицій українського народу, особливостей менталітету, свідомості та самосвідомості українців. Кожен з естрадних вокальних стилів та жанрів має специфічні художні особливості та засоби виразності, на сучасному етапі естрадне вокальне мистецтво характеризується багатогранністю, сворідною трансформацією структури стилю. Воно зберігає народне коріння, етнічні традиції та посідає окреме місце як самостійне явище художньої культури у другій половині XIX і на початку XX століття. Таким чином, у другій половині XIX і на початку XX століття сформувалися і утвердилися власне естрадні вокальні жанри, що відрізняються єдністю музичного стилю. Протягом останніх двох століть вітчизняна музична вокальна естрада сформувалася у широкий, багатогранний напрям мистецтва, розвиток якого триває.

2. Визначено, що у довідниковій літературі поняття «естрадне вокальне мистецтво» розглядається як: специфічний вид сценічного мистецтва; сукупність жанрів мистецтва вокального спрямування; соціокультурне явище. Ми вважаємо, що нині в науковому обігу доцільно засотосувати поняття «естрадне вокальне мистецтво» як загальне поняття, що об'єднує всі різновиди вокального мистецтва, легко сприйманих жанрів, зокрема, у вітчизняному музичному мистецтві. Існує воно і в ряді інших країн. Найпоширенішим різновидом естрадного мистецтва є естрадне вокальне мистецтво. Найбільш поширеним жанром естрадного вокального мистецтва є пісня.

З'ясовано, що естрадне мистецтво, естрадне вокальне мистецтво зокрема, нині знаходяться ще в тому періоді свого розвитку, коли визначеність контурів тільки вимальовується, роди та жанри формуються, перевіряються часом, уточнюються їх функціональні особливості. Разом з тим саме зараз, імовірно, настає найбільш відповідний момент для того, щоб елементарні основи теорії

естради, що склалися на практиці, будучи осмисленими та доповненими, почали б допомагати естрадному мистецтву в його подальшому становленні.

3. Визначено, що дуже важливо своєчасно побачити і використовувати можливості, закладені в природі різновидів естрадного вокального мистецтва і організаційно-творчих форм аматорської діяльності, спрямувати їх на естетичне і моральне виховання молоді, інших категорій населення Сумщини. На практиці до цих пір зустрічається «ностальгічний» настрій: прагнення зберігати і розвивати, насамперед, традиційні, давно «освоєні» види художньої самодіяльної творчості. Вся структура художньої самодіяльної творчості у сьогоденні на Сумщині ускладнюється, і завдання органів і установ культури – визначити свою роль і своє місце в цих процесах.

4. Встановлено, що для реалізації повноважень муніципальної освіти необхідне забезпечення базових умов для розвитку естрадного вокального мистецтва засобами місцевої художньої самодіяльної творчості, а саме: 1) створення творчих колективів різної жанрової спрямованості: вокально – хорових (академічних, народних, естрадних), вокально-інструментальних, фольклорних; 2) формування стійких інтересів до різних форм художньої самодіяльної творчості серед учасників аматорських об'єднань, а також різних груп населення, які ще не залучені в активні форми самодіяльної художньої творчості; 3) оновлення змісту діяльності аматорських об'єднань, клубів за інтересами на основі розвитку ініціативи, активної самодіяльності населення та інших форм діяльності (в тому числі встановлення творчих контактів та спільне проведення часу).

Проаналізовано особливості розвитку естрадного вокального мистецтва в Сумській області. Вивчення і аналіз особливостей розвитку естрадного вокального мистецтва в Сумській області має як теоретико – методичне, так і мистецтвознавче значення для розробки теорії естрадного вокального мистецтва, практики вокальної підготовки, спрямованої на удосконалення і оптимізацію підготовки як професійних, так і самодіяльних вокалістів, що

створить умови для ефективного розвитку естрадного вокального мистецтва в Сумській області в цілому.

Здійснене дослідження не вичерпує усі аспекти окресленої проблеми. Найбільш перспективними напрямками для подальших наукових пошуків вважаємо розробку початково-методичного забезпечення для інтеграції у освітній процес матеріалів з розвитку естрадного вокального мистецтва в Сумській області (зокрема, в межах навчальної дисципліни «Музичне краєзнавство»), дослідження внеску видатних персоналій у розвиток естрадного вокального мистецтва на Сумщині, аналізу діяльності творчих спілок та їх впливу на розвиток естрадного вокального мистецтва в Сумській області.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеева Л. Н. Музыкально-поэтические особенности советской эстрадно-массовой песни 60-70-х гг.: Автореф. канд. искусствоведения: Специальность 17.00.02. «Музыкальное искусство» Всесоюзный научно-исследовательский институт искусствознания. Москва, 1980. 26 с.
2. Акопян Л.О. Музыка XX века. *Энциклопедический словарь*. Москва: Практика, 2010. 855 с.
3. Аскинази В. А. Эстрадная музыка: К вопросу определения понятия: *Обзорная лекция*. Санкт-Петербург. Санкт-Петербургская государственная академия культуры, 1995. 22 с.
4. Афасижев М.Н. Теоретико-практические принципы освоения искусства (об учебнике «Эстетика» Т. Б. Сидневой). *Вестник Московского государственного университета культуры и искусств*. 2016. № 5 (73). С. 232–238.
5. Барна Н. В. Імеджмейкерство як різновид мистецької діяльності в аспекті масової культури. *Мистецтвознавчі записки*. Київ, 2010. Вип. 10. С. 136–144.
6. Березан В. І. Підготовка майбутнього педагога до естетичного виховання школярів засобами сучасної музики масових жанрів : автореф. дис. ...канд. пед. наук : Спец. 13. 00. 04. «Теорія та методика професійної освіти». АПН України; Інститут педагогіки і психології професійної освіти. Київ, 2000. 20 с.
7. Быкова Э.В. Рок-музыка в контексте проблем взаимодействия музыкальных культур. *Народное творчество: перспективы развития и формы социальной организации*: Сб. науч. тр. НИИ культуры. Москва, 1990. С. 109–133.
8. Бурматов М.А. Идеологические начала и профессионализация отечественного эстрадного вокального искусства в 20-30 годы XX в. *Государство-политика-право-управление: сб. науч.-исслед. работ проф.-*

преподават. состава, аспирантов, магистрантов и студентов Ин-та социально-гуманит. образования. Москва: МПГУ, 2016. Вып. 10. С. 89–100.

9. Бурматов М.А. Особенности и тенденции развития отечественной эстрадной песенной культуры в 20-е годы XX века. *Актуальные проблемы высшего музыкального образования*. 2018. № 1 (47). С. 73–78.

10. Бурматов М.А. Эстрадная песня: к проблеме трактовки жанра в музыкальной науке. *Актуальные проблемы высшего музыкального образования*. 2018. № 3 (49). С. 82–86.

11. Васильєва Л. Л. Рок-музика як фактор розвитку культури другої половини XX століття: автореф. дис. канд. мистецтвознавства: спец. 17.00.01 «Теорія та історія культури» / Київський національний університет культури і мистецтв. Київ, 2004. 19 с.

12. Василенко В. Художественная самодеятельность и фольклор. *Русская литература*, 1960, № 2. С. 2–12

13. Васина-Гроссман В. А. Мастера советского романса. Москва: Музыка, 1980. 318 с.

14. Вишняк А.И. Тарасенко В.И. Культура молодежного досуга. Киев: Высшая школа, 1988. 53с.

15. Верменич Я. В. Сумська область. *Енциклопедія історії України*: у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. Київ: Наукова думка, 2012. Т. 9. С. 903. 944 с.

16. Гершуни Е. П. Заметки о музыкальной эстраде. Ленинград: Советский композитор, 1963. 58 с.

17. Глушаков Я. В. Массовая песня в отечественной культуре первой половины XX века: дис. канд. искусствоведения. Москва: РАМ им. Гнесиных, 2016. 191 с.

18. Демченко А. Возможности российского досуга. *Клуб*. Москва, 1996. № 7. С. 10–13.

19. Демченко А. Некоторые проблемы современного развития культурно-досуговой деятельности и народного творчества. *Культурно-досуговая деятельность и народное творчество*. Москва: ГИВЦ МК. Р.Ф., 1996. 49 с.
20. Дмитриев Ю. А. Советская эстрада. Москва: Знание, 1968. 77 с.
21. Дунаевский И.Й. Назревшие вопросы легкой музыки. *Советская музыка*. 1955. Т. 3. С. 14–25.
22. Енциклопедія українознавства: Словникова частина: в 11 т. Наукове товариство імені Шевченка; гол. ред. проф., д-р Володимир Кубійович. Париж-Нью-Йорк: Молоде життя, 1955 – 1995.
23. Эстрада. Українська Радянська енциклопедія. Київ: Гол. ред. УРЕ, 1979. Т. 4. С. 267.
24. Євтушенко О. Я. Українська рок-антологія. Легенди химерного краю. Київ: Автограф, 2004. 296 с.
25. Ерошенков И.Н. Культурно-досуговая деятельность в современных условиях. Москва: НГИК, 1994. 32с.
26. Жарков А.Д. Организация культпросвет работы: учебное пособие. Москва: Просвещение, 1989. С. 217–233.
27. Зайцев В. П. Режиссура эстрады та масових видовищ: *Навчальний посібник*. Київ: Дакор, 2003. 303 с.
28. Илларионова Н.Н. Становление исполнительской школы эстрадного вокального искусства XVIII-XIX веков: историко-культурологический аспект. *Ученые записки РГСУ*. 2013. № 2. Т. 1. С. 49–52.
29. Каменец А.В. Деятельность клубных учреждений в современных условиях: Учебное пособие. Москва: МГУК, 1997. 41 с.
30. Каргин А.С. Воспитательная работа в самодеятельном коллективе. Москва: Просвещение, 1984. 89 с.
31. Кисилева Т.Г., Красильников Ю.Д. Основы социально-культурной деятельности: Учебное пособие. Москва: Издательство МГУК, 1995. 136 с.
32. Клитин С.С. Эстрада и научно-технический прогресс. *Овладевая театральной профессией*. Москва: Искусство, 1990. С. 81–86.

33. Клубоведение: *Учебное пособие* / Под ред. Ковшарова В.А. Москва: Просвещение, 1972. С. 29–46.
34. Клюско Е.М. Центры досуга: содержание и формы деятельности / *Центры Новаторов В.Е. Культурно-досуговая деятельность. Словарь-справочник.* Омск: Омич, 1992. 183 с.
35. Кнабе Г.С. Феномен рока и контр-культура. *Вопросы философии.* 1990. Т. 8. С. 39–61.
36. Козаченко І. Попса і мистецтво піснетворення (в Україні). *Час / Time.* 1997. Т. 43. С. 23–26.
37. Кожевников С. Эстетизация повседневности в идеологии контркультуры. *Социологический журнал.* 2004. Т. 3-4. С. 47–68.
38. Конен В. Д. Третий пласт: новые массовые жанры в музыке XX века. Москва: Музыка, 1994. 319 с.
39. Конников А. П. Мир эстрады. Москва: Искусство, 1980. 192 с.
40. Костина А. В. Массовая культура как феномен постиндустриального общества. Москва: Эдиториал УРСС, 2005. 387 с.
41. Краєзнавство Сумщини в контексті вивчення історичної, духовної і культурної спадщини регіону: зб. матеріалів обласної наук.-краєзнавчої конф. з он-лайн зв'язком 19 квітня 2018 р., м. Суми / уклад. О. М. Малиш. Суми: Триторія, 2018. 92 с.
42. Кузнецов Е.М. Из прошлого русской эстрады. Москва: Искусство, 1958. 365 с.
43. Лепта І. Пісня буде поміж нас: Зірки української естради. Київ, 1989. 234 с.
44. Маевская И.В. Жанрово-стилевые аспекты эстрадной песни: к постановке проблемы. *Культурная жизнь.* 2018. № 1 (68). С. 64–67.
45. Матвійчук А.М. Хай живе рок-опера. *Музика.* 1992. Т. 6. С. 9–10.
46. Методические рекомендации по организации работы органов местного самоуправления в решении вопросов создания условий для развития

местного традиционного народного художественного творчества. *Клуб*. Москва, 2006. №5. С. 3–17.

47. Мозговий М. П. Масовість пісенної естради: особливості розвитку. Київ: Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, 2009. 231 с.

48. Нарис історії Сумщини: Від середини XVII до кінця XVIII ст.: *Посіб. з іст. рідного краю для шк. серед. спец. і вищ. учбових закладів* / Б. Л. Корогод, Г. І. Корогод. Суми: Козацький вал, 2000. Вип.2. 154 с.

49. Нарис історії Сумщини: З найдавніших часів до середини XVII ст.: *Посіб. з іст. рідного краю для шк. серед. спец. і вищ. учбових закладів* / Б. Л. Корогод, Г. І. Корогод. Суми: Козацький вал, 1999. Вип.1. 94 с.

50. Нарис історії Сумщини: *Посіб. з іст. рідного краю для шк. серед. спец. і вищ. учбових закладів* / Б. Л. Корогод, Г. І. Корогод. Суми: Козацький вал, 1999—2000.

51. Народная культура в современных условиях: *учебное пособие* / М-во культуры. Рос. Ин-т культурологи; Отв. Ред. Н.Г. Михайлова. Москва, 2000. 123 с.

52. Рубб А. А. Феномен эстрадной режиссуры: Опыт исследования Москва: Луч, 2001. 229 с.

53. Русская советская эстрада. Очерки истории. Ответ. ред., доктор истор. наук, проф. Е. Уварова. В 3-х томах, Москва: Искусство, 1976, 1977, 1981.

54. Рыбин А.В. Кино с самого начала. Смоленск, 1992. С. 63–86.

55. Салахутдинов Р. Г. Организационные и педагогические основы социально-культурного творчества детей и молодежи. Казань: Гран Дан, 1999. 462 с.

56. Салахутдинов Р. Г. Социально-культурное творчество как эффективное средство формирования культурной среды. Казань: РИЦ Школа, 2002. 216 с.

57. Сапожнік О. В. Сучасна популярна естрадна музика. Київ, 2000. 64 с.

58. Сарджент У. Джаз: Генезис. Музыкальный язык. Эстетика. Москва: Музыка, 1987. 296 с.
59. Словник-довідник педагогічних та психологічних термінів [за ред. А.І. Кузьмінського. Черкаси: ЧДУ ім. Б.Хмельницького, 2002. 48 с.
60. Словник української мови: в 11 томах [під кер. акад. Івана Костянтиновича Білодіда. Київ: Наукова думка, 1973. 840 с.
61. Сохор А. Н. Массовые жанры. *Музыка XX века*: Очерки: Москва: Музыка, 1980. С. 445-482.
62. Сумщина. Велика спадщина. Краєзнавство / за заг. ред. О. Корнієнко; авт.-упоряд.: О. І. Кисельов, О. М. Корнієнко. Суми: Університет. кн., 2019. 384 с.
63. Тихвинская Л.И. Кабаре и театры миниатюр. 1908-1917. Москва: РИК Культура, 1995. 412 с.
64. Тихвинская Л.И. Русские кабаре и театры миниатюр: автореф. дис. д-ра искусствоведения. Москва: РИИ, 1992. 55 с.
65. Тяжельникова В.С. Советская песня и формирование новой идентичности. *Отечественная история*. 2002. № 1. С. 174–181.
66. Терещенко Т.В. Історія України: маловідомі імена, події, факти. Київ, 2004. Вип. 26. С. 353–366.
67. Ухов Д. І. Рок-естрада: за музикою – спосіб життя. *Молодь України*. 1986. С. 2.
68. Хижняк И. А. Парадоксы рок-музыки: мифы и реальность. Київ: Молодь, 1989. 295 с.
69. Холопова В.Н. Формы музыкальных произведений: учеб. пособие. 2-е изд., испр. Санкт – Петербург: Лань, 2001. 496 с.
70. Цимбалова С.И. Эволюция актерского мастерства на русской петербургской сцене первой половины XIX века: дис. канд. искусствоведения. Санкт – Петербург: СГАТИ, 2011. 246 с.
71. Цукер А.М. Отечественная массовая музыка: 1960-1990: учеб. пособие. 2-е изд., доп. Санкт – Петербург: Лань: Планета музыки, 2016. 256 с.

72. Цукер А. Проблемы взаимодействия академических и массовых жанров в современной советской музыке: автореф. дис. на соискание науч. степ. д-ра искусствоведения. Москва, 1991. 48 с.

73. Чепеленко В. В. Про відтворення національних елементів в українській естраді 20-70-х рр. XX ст. *Культура України*: Зб. статей. Харків, 1997. Вип. 4. С. 183–187.

74. Черкашина Л. С. Народнопісенні джерела в українській музичній естраді. *Мистецтво та етнос*: Зб. наук. праць / АН УРСР, Ін-т мистецтвознавства, фольклору та етнографії імені М. Т. Рильського. Київ, 1991. С. 126–141.

75. Шаболтай П.М. Проблемы развития отечественной эстрады, 1917-1929 г.: дис. канд. искусствоведения. Москва: РАТИ (ГИТИС), 2000. 144 с.

76. Шинкарук В.І. Філософсько-соціологічні проблеми сучасної науково-технічної революції. Інститут філософії (Академія наук Української РСР). Київ: Наукова думка, 1976. 420 с.

77. Шмит Б. Бизнес в стиле шоу. *Маркетинг в культуре впечатлений*. Москва: Вильяме, 2005. 400 с.

78. Щеглов А. БИС комментариев. Хип-хоп. Неон. Т.7. 2002. С. 33–37.

79. Эйзенштейн С. Монтаж аттракционов. К постановке «На всякого мудреца довольно простоты» А. Н. Островского в московском Пролеткульте. Избран. произведения в 6 тт. Москва : Искусство, 1964. Т. 2. С. 269–273.

80. Эстетика: словарь / под общ. ред. А. А. Беляева и др. Москва: Политиздат, 1989. 447 с.

81. Яковлева Е.Н. Музыкальное просветительство в динамике отечественной музыкальной культуры. *Вестник Адыгейского государственного университета*. Сер. Филология и искусствоведение. 2015. Вып. 1 (152). С. 248–254.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Складники традиційної класичної вокальної техніки та сучасної
вокальної техніки

ДОДАТОК Б

Святковий концерт у залі філармонії. Солістка Т. Ластовецька. Фото.
2021.

Виконавці Сумщини.

Фото 2021.

Народний хор училища ім. Бортнянського.

Фото. 2016.

ДОДАТОК Д

**Роботи майстрів декоративно-прикладного та образотворчого
мистецтва**

ДОДАТОК Е

**Роботи майстрів декоративно-прикладного та образотворчого
мистецтва**

Фольклорний ансамбль «Любисток»

ДОДАТОК Ж

Аматорський ансамбль «Перлина»

Народний художній колектив

Ансамблю скрипалів «Квітограй»

Особистості, уродженці Сумської області.

- Адамцевич Євген Олександрович (1 січня 1904, Солониця (тепер Лубенський район, Полтавська область) – 19 листопада 1972, Бахчисарай) – сліпий бандурист, віртуозний виконавець українських народних історичних пісень, автор «Запорозького маршу».
- Антоненко-Давидович Борис Дмитрович (*справжнє прізвище*: Давидов; 5 серпня 1899, Засулля – 8 травня 1984, Київ) – український письменник, перекладач.
- Багряний Іван Павлович (1906, Охтирка – 1963, Новий Ульм, ФРН) – український поет, прозаїк, публіцист, політичний діяч.
- Безпалий Гнат Іванович – член Української Центральної Ради.
- Березовський Максим Созонтович (1745 – 1777) – український композитор, диригент, співак.
- Білинник Петро Сергійович (14 жовтня 1906, Охтирка – 14 жовтня 1998, Київ) – український радянський оперний і камерний співак (ліричний тенор).
- Бортнянський Дмитро Степанович (1751 – 1825) – український композитор, співак і диригент.
- Остап Вишня (Губенко Павло Михайлович); (31 жовтня (13 листопада) 1889, хутір Чечва, Полтавська губернія, нині Охтирський район Сумської області – 28 вересня 1956, Київ) – український письменник, новеліст, класик сатиричної прози ХХ ст.
- Гусєв Олег Анатолійович (нар. 1983) – український футболіст, гравець збірної України з футболу.
- Гмиря Борис Романович (1903, Лебедин – 1969, Київ) – український оперний і амерний співак (бас).
- Довгий Іван Григорович (1889 – 1937) – член Української Центральної Ради.

- Заболотний Іван Петрович (12 червня 1949) – український хоровий диригент, Заслужений діяч мистецтв України, професор.
- Зубрилова (Огурцова) Олена Миколаївна (25 лютого 1973, Шостка) – українська та білоруська біатлоністка.
- Йоффе Абрам Федорович (29 жовтня 1880, Ромни – 14 жовтня 1960, Ленінград) – російський і радянський фізик, знаний як «батько радянської фізики», академік (1920), віце-президент АН СРСР (1926–1929; 1942–1945).
- Коломієць Олександр Павлович (1885 – 1938) – член Української Центральної Ради.
- Куц Володимир Петрович (1927, Олексине – 1975, Москва) – радянський легкоатлет-стаєр 1950-х років, дворазовий олімпійський чемпіон 1956 року у бігу на 5 та 10 км, заслужений майстер спорту СРСР (1954).
- Макаренко Антон Семенович (1 (13) березня 1888, Білопілля – 1 квітня 1939, Голіцино) – російський радянський письменник та педагог, один із засновників системи дитячо-підліткового виховання.
- Мірний Іван Іванович (30 серпня 1872, Самотоївка – 17 березня 1937, Прага) – український громадсько-політичний і державний діяч, член делегації УНР на Паризькій мирній конференції.
- Мірошніченко Ігор Михайлович (1976; Лебедин) – український спортивний журналіст та політик, телеведучий, член ВО «Свобода».
- Мовчан Єгор Хомич ((1 травня) 1898, с. Велика Писарівка, тепер смт Сумської області – †22 листопада 1968, Київ) – український кобзар.
- Мойсеєнко Федір Петрович (1754, Лебедин – 1781, Москва) – перший український мінералог.
- Михайличенко Олег Володимирович (нар. 1952) – український педагог, доктор педагогічних наук, професор.
- Мурашко Микола Іванович (1844, Глухів – 1909, Буча) – український художник і педагог.

- Роговцева Ада Миколаївна (16 липня 1937, Глухів) – українська акторка театру та кіно.
- Розумовський Андрій Кирилович (1752—1836) – граф, пізніше князь, дипломат.
- Сулизь Панас Харитонович («Батуринець») (1890—1944) – член Української Центральної Ради.
- Тимошенко Степан Прокопович (23 грудня 1878, с.Шпотівка – 29 травня 1972, Вупперталь, ФРН) – вчений у галузі механіки.
- Тищенко Костянтин Миколайович (1941, Глухів) – український мовознавець, педагог, перекладач.
- Стреляний Анатолій Іванович (1939, Харків) – письменник, сценарист і прозаїк, публіцист, співробітник Радіо «Свобода» (передача «Ваші письма»). Лауреат Державної премії СРСР (1989, фільм «Архангельський мужик»). Проживає в Сумській області, в селі Рябина.
- Федорко Василь Омелянович (2 серпня 1892 – 15 травня 1977) – діяч української діаспори.
- Ханенко Варвара Ніколівна (у дівоцтві *Терещенко*; 1852, Глухів – 1922, Київ) – українська колекціонерка, меценатка.
- Хвильовий Микола (13 грудня 1893, Тростянець – 13 травня 1933, Харків) – український прозаїк, поет, публіцист, один з основоположників пореволюційної української прози.
- Василь Михайлович Чечвянський (Губенко) (1888—1937) – письменник-гуморист родом з Полтавщини, старший брат Остапа Вишні, довголітній співредактор і секретар журналу «Червоний Перець»; член літературних організацій «Плуг» і ВУСПП; друкуватися почав на поч. 1920-х рр.
- Чечулін Дмитро Миколайович (1901, Шостка – 1981, Москва) – радянський архітектор, головний архітектор Москви (1945–1949).
- Шкловський Йосип Самуїлович (1916, Глухів – 1985, Москва) – видатний радянський астрофізик, член-кореспондент АН СРСР.

- Щоголев Яків Іванович (5 листопада 1824, Охтирка – 8 червня 1898) – український поет, представник українського романтизму.
- Ющенко Віктор Андрійович (23 лютого 1954) – український політик, 3-й Президент України.
- Ющенко Павло – український військовик, лицар Золотого хреста бойової заслуги 1 класу.
- Яременко Василь Сергійович (1895, Рогинці – 1976) – український актор.
- Ярославський Петро Антонович (1750, Охтирка – після 1810) – перший харківський професійний архітектор.